



POLITYCZNE, PRAWNE I ORGANIZACYJNE UWARUNKOWANIA GOSPODARKI ŁOWIECKIEJ W LASACH PAŃSTWOWYCH NA PRZYKŁADZIE NADLEŚNICTWA PIŃCZÓW W LATACH 1945–2015, W ŚWIETLE ZACHOWANYCH ŹRÓDEŁ

Michał Kazimierz Nowak

Uniwersytet Jagielloński

UWARUNKOWANIA OGÓLNOKRAJOWE

W okresie międzywojennym opiekę nad łowiectwem z ramienia państwa sprawowało Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych. Nadzór ten ograniczał się w znacznej mierze do regulacji zasad, na podstawie których można było przeprowadzać polowania, wyznaczania terminów ochronnych dla zwierzyny, określania wzorów statutu spółek łowieckich itp.¹ Lasy Państwowe prowadziły gospodarkę łowiecką i użytkowały polowanie jedynie w obwodach łowieckich, które utworzone były na gruntach znajdujących się w zarządzie tychże Lasów². W innych obwodach łowieckich, rejestrowanych przez starostę, gospodarka łowiecka

1 A. THALER, 1947, *Prawo łowieckie. Rozporządzenia wykonawcze. Orzecznictwo. Objasnienia. Przepisy związkowe. Wzory statutów i podań w sprawach łowieckich*. Wrocław.

2 Dz.U. nr 110, poz. 934, Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 roku o prawie łowieckim, rozdz. II art. 6.

prowadzona była podług uznania właścicieli gruntów, chociaż nadzór nad tym starostwa sprawowały poprzez opiniowanie i zatwierdzanie planów łowieckich. Ten model zarządzania gospodarką łowiecką ramowo przyjęty został również w roku 1944 przez PKWN w Lublinie. Począwszy od drugiej połowy roku 1944 doszło do szeregu zmian strukturalnych w życiu gospodarczym kraju, w szczególności do upaństwowienia lasów i parcelacji dużych majątków ziemskich, skutkiem czego w kolejnych latach zaczął się zmieniać model gospodarki łowieckiej. Upaństwowienie znacznych arealów lasów prywatnych postawiło władzę ludową przed koniecznością przeprowadzenia daleko idącej rozbudowy administracji leśnej, która mogłaby zarządzać tymi lasami, co ostatecznie przyczyniło się do utworzenia w roku 1945 Ministerstwa Leśnictwa wyłonionego z Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych³. Stopniowo następowało też przekazywanie kompetencji w zakresie łowiectwa do nowo utworzonego resortu. Po uchwaleniu ustawy konstytucyjnej w roku 1947 i przyznaniu rządowi prawa do wydawania dekretów z mocą ustawy Rada Ministrów przystąpiła do rozdziału kompetencji pomiędzy poszczególnymi ministerstwami. W dekrete z 5 września 1947 roku określony został zakres prerogatyw Ministra Leśnictwa. Znalazł się tam również zapis mówiący o tym, że Minister Leśnictwa odpowiedzialny jest za sprawy łowieckie⁴. Przejmowanie przez Ministerstwo Leśnictwa odpowiedzialności za gospodarkę łowiecką odbywało się natomiast w ferworze zmian, jakie zachodziły zarówno w strukturze organizacyjnej samego resortu, jak i lasów państwowych. W końcu lat 40. nasiliła się też lansowana przez Hilarego Minca polityka przekształcania gospodarki krajowej w centralnie zarządzaną gospodarkę państwową⁵. W latach

3 J. BRODA, 2007, *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce*, t. II, Warszawa, s. 38–41, 45. Na podstawie dekretu PKWN z 6 września 1944 roku o reformie rolnej przejęto na własność państwa wszelkie nieruchomości ziemskie, w tym lasy mające powierzchnię powyżej 50 ha w województwach centralnych i wschodnich, a w województwach zachodnich powyżej 100 ha. Na mocy kolejnego dekretu PKWN z 12 grudnia 1944 roku upaństwowione zostały kompleksy leśne powyżej 25 ha, które nie zostały jeszcze przejęte przez państwo na podstawie poprzedniego dekretu. Reaktywowano Dyrekcję Naczelną Lasów Państwowych (formalnie funkcjonowała ona do 6 września 1947 roku), którą w ramach Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej przekształcono w Ministerstwo Leśnictwa. Sprawą przyszłości lasów w kraju zajął się też Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów, który w maju 1945 roku podjął uchwałę powierzającą w jeden zarząd zarówno gospodarkę leśną, jak i przemysł drzewny. Ustawa z 3 stycznia 1946 roku o przejściu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki stworzyła natomiast władzy komunistycznej prawne możliwości do upaństwowienia prywatnych tartaków i innych przedsiębiorstw z branży drzewnej. Tendencja do połączenia pod jednym zarządem przemysłu drzewnego i administracji lasami natrafiała jednak na dalsze trudności formalnoprawne wynikające z rozbieżności przepisów, jakie obowiązywały w tym względzie przed wojną.

4 Dz.U., 1947, nr 60, poz. 327, Dekret z dnia 5 września 1947 roku o zakresie działania Ministra Leśnictwa, art.1, 2.

5 W. ROSZKOWSKI (Andrzej Albert), 1989, *Najnowsza historia Polski*, cz. III, Warszawa, s. 652–660.

1945–1947 starano się ujednoczyć administrację kompleksów leśnych należących dotychczas do różnych właścicieli i zarządzanych według odrębnych planów hodowlanych. Tworząc nową strukturę administracji lasów państwowych 15 marca 1949 roku Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów wydał uchwałę w sprawie reorganizacji administracji lasów państwowych. Lasy państwowe przekształcono *de facto* w przedsiębiorstwo przemysłu leśnego, które zobowiązane zostało do realizowania planu dostaw drewna na potrzeby państwa w związku z wdrażaniem w kraju planu sześcioletniego. Proces przeobrażeń w zarządzaniu lasami państwowymi zakończyć miała natomiast ustawa o państwowym gospodarstwie leśnym z 20 grudnia 1949 roku. Rozporządzeniem Ministra Leśnictwa z dnia 27 grudnia 1949 roku w sprawie organizacji i zakresu działania przedsiębiorstwa lasów państwowych zwiększono centralizację tej instytucji, powołując jednocześnie przedsiębiorstwa rejonowe lasów państwowych⁶. Przejęły one całość spraw pozostających dotychczas w gestii okręgowych dyrekcji lasów państwowych oraz nadleśnictw. Rejony lasów państwowych prowadziły zatem bezpośrednio gospodarkę leśną w zakresie m.in. hodowli i ochrony lasu, ścinki i wyrobu podstawowych sortymentów surowca drzewnego, wywozu drewna z lasu, pozyskiwania nasion i żywicowania drzew. W gestii rejonów lasów państwowych znalazła się także gospodarka łowiecka i rolna⁷.

W latach 1949–1952 rozpoczęto też przygotowania do gruntownej zmiany modelu łowiectwa w kraju, tak aby można było je włączyć w ramy gospodarki państwowej. Ruszyły prace nad tworzeniem nowych obwodów łowieckich. Jako podstawowe jednostki hodowlane obwody łowieckie scalać miały ze sobą zarówno grunty leśne, jak i rolne, co było jednym z powodów przyporządkowania całości gospodarki łowieckiej resortowi leśnictwa. Do przekazania Ministerstwu Leśnictwa zwierzchnictwa nad gospodarką łowiecką na terenie całego kraju doszło w roku 1952. W myśli dekretu o prawie łowieckim z 1952 roku Minister Leśnictwa wraz z Ministrem Bezpieczeństwa Publicznego i Ministrem Obrony Narodowej zobowiązani zostali do nadania statutu Polskiemu Związkowi Łowieckiemu. Te trzy ministerstwa sprawowały również formalny nadzór nad Polskim Związkiem Łowieckim. Dekret z roku 1952 dawał bardzo szerokie kompetencje Ministerstwu Leśnictwa nie tylko w zakresie nadzorowania, ale też kreowania modelu gospodarki łowieckiej⁸. Określał także definicje łowiectwa:

6 Dz.U., 1949, nr 63, poz. 510, Rozporządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 27 grudnia 1949 roku w sprawie organizacji i zakresu działania przedsiębiorstwa lasów państwowych § 3. 5; J. BRODA, 2007, dz. cyt., t. II, s. 42–44.

7 J. BRODA, 2007, dz. cyt., t. II, s. 42–44.

8 Minister Leśnictwa był koordynatorem stanowienia prawa łowieckiego, które wchodziło w zakres kompetencji innych resortów. Do kompetencji Ministra Leśnictwa należało ustalanie zasad i trybu tworzenia obwodów łowieckich. W porozumieniu z Ministrem Finansów określał on także reguły dzierżawienia tychże. Minister Leśnictwa mógł wyłączyć z dzierżawy niektóre tereny, a inne zaliczyć do bażantarni, zwierzynców oraz rezerwatów. Minister Leśnictwa w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Ministrem

„Łowiectwo w rozumieniu nowego prawa oznacza planowe gospodarowanie zwierzyną, zgodnie z potrzebami gospodarstwa narodowego i ochrony przyrody”⁹. Przyjęta w dekreście definicja nie do końca korespondowała zatem z zasadą znaną już z XIX wieku określającą relację pomiędzy gospodarką leśną a łowiectwem. W myśl tej koncepcji gospodarka łowiecka w lasach prowadzona miała być w taki sposób, aby nie powodowała nadmiernego niszczenia drzewostanów¹⁰. W Ministerstwie Leśnictwa utworzono też Samodzielny Wydział Łowiecki, który miał zajmować się prowadzeniem gospodarki łowieckiej w skali całego kraju. W roku 1952 na czele tego wydziału stanął Bronisław Żebrowski¹¹. Rok później Centralny Zarząd Lasów Państwowych włączył do kompleksowego planu gospodarki leśnej planowanie w zakresie łowiectwa. Plan zagospodarowania terenów łowieckich podzielono na 6 działów: 1. Odłowy i przesiedlenia zwierzyny, 2. Polletka i plantacje karmowe, 3. Dokarmianie zwierzyny, 4. Ochrona zwierzyny, 5. Urządzanie łowisk, 6. Inne prace¹². Przeprowadzone zostały jednocześnie szkolenia dla pracowników rejonów Lasów Państwowych, którzy mieli pełnić funkcje instruktorów łowiectwa¹³. Minister Leśnictwa wydał również rozporządzenie

Państwowych Gospodarstw Rolnych określał tryb zarządu obwodami niewydzierżawionymi lub wyłączonymi od wydzierżawiania oraz sposób gospodarowania zwierzyną w tych obwodach. Minister Leśnictwa mógł uznać w drodze rozporządzenia, po zasięgnięciu opinii PZŁ i Państwowej Rady Ochrony Przyrody, które gatunki dzikich zwierząt są zwierzętami łownymi, uznać inne jeszcze gatunki zwierząt za zwierzęta łowne lub też, wyłączyć ze spisu dzikich zwierząt łownych poszczególne ich gatunki. Wprowadzanie do hodowli dzikich zwierząt łownych, które nie występowały w spisie, także wymagało specjalnej zgody Ministra Leśnictwa. W porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i po uzyskaniu opinii PZŁ Minister Leśnictwa określał sposób i zasady opracowania i zatwierdzania planu hodowlanego, jak również zasady kontroli wykonania i opracowywania sprawozdań z wykonania planu. W drodze rozporządzenia Minister Leśnictwa w porozumieniu z Przewodniczącym Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego i Ministrem Handlu Wewnętrznego oraz Ministrem Zdrowia ustalał zasady obrotu zwierzyną żywą i ubitą, nieprzeznaczoną na własny użytek uprawnionego do wykonywania polowania (Dz.U. nr 44, 1952, poz. 300, Dekret z dnia 29 października 1952 roku o prawie łowieckim).

9 Tamże, art.1.1.

10 M.K. NOWAK, 2017, *Przepisy o gospodarce łowieckiej w lasach rządowych Królestwa Polskiego w pierwszej połowie XIX w.*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej” (dalej SiMOKL), nr 16, s. 155–194.

11 Jak podkreślono w artykule zamieszczonym w „Łowcu Polskim” (dalej ŁP), Żebrowski przez wiele lat przebywał na Syberii, gdzie utrzymywał się z uprawiania łowiectwa. Spodziewano się, że „ob. Żebrowski doświadczoną ręką prowadzi łowiectwo polskie po torach, które doprowadzą je z pewnością do rozkwitu, nadrabiając wieloletnie zaniedbania i spustoszenia dokonane przez gospodarkę kapitalistyczną” (*Nowi ludzie polskiego łowiectwa*, 1952, ŁP, nr 3, s. 8–11).

12 T. PASŁAWSKI, 1952, *Planowanie łowieckie w lasach państwowych*, ŁP, nr 9, s. 3–4.

13 *Kurs instruktażowy Referentów Łowiectwa*, 1953, ŁP, nr 6, s. 94–95.

określające zasady zakładania ośrodków hodowlanych zwierzyny o specjalnym statusie¹⁴. Ustalone w rozporządzeniu ministerialnym ramy prawne ośrodków hodowlanych stały się też podstawą do zakładania własnych zwierzyńców i bażantarni przez PZŁ. W efekcie podjętych w tym czasie działań zmierzających do prowadzenia hodowli dzikiej zwierzyny w skali całego kraju utworzono 19 ośrodków hodowli zwierzyny o specjalnym statusie. Jeden z nich powstał w rejonie Pińczowa¹⁵.

W latach 50. po wprowadzeniu nowego prawa łowieckiego, doszło do istotnych zmian w planowaniu gospodarki łowieckiej i sprawozdawczości, co wiązało się z utworzeniem nowych obwodów łowieckich i centralizacją gospodarki łowieckiej. Z datą 22 lutego 1954 roku wydane zostało zarządzenie Ministra Leśnictwa w sprawie sposobu i zasad opracowania oraz zatwierdzania łowieckiego planu hodowlanego, jak również kontroli i sprawozdań z wykonania tegoż planu. Opracowanie i zatwierdzenie rocznych planów hodowlano-łowieckich odbywało się w ramach przepisów o Narodowym Planie Gospodarczym. Plany łowieckie sporządzane miały być centralnie przez ministerstwo, a następnie przez prezydium wojewódzkich rad narodowych oraz PZŁ. Przy opracowywaniu planów należało brać pod uwagę wnioski dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich oraz opinie właściwych terenowo prezydiów rad narodowych, a w przypadku, gdy na terenie obwodu znajduje się więcej aniżeli 30% lasów, także opinie i wnioski właściwego okręgu lasów państwowych. Uwzględniane miały być również wnioski terenowych jednostek organizacyjnych PZŁ. Określenie instrukcji dotyczącej sprawozdawczości z wykonania planów powierzono natomiast Głównemu Urzędowi Statystycznemu¹⁶. W ramach scentralizowanego planu hodowlanego prowadzono odłowy i przesiedlenia zwierzyny grubej¹⁷. W pierwszych latach po wprowadzeniu nowych przepisów czynnikiem decydującym o planach hodowlanych, w szczególności o wielkości pozyskania, były rygory wynikające z włączenia łowiectwa w ogólnopaństwowy plan gospodarczy. By zrównoważyć dysproporcje pomiędzy wzrostem gospodarki przemysłowej a zaopatrzeniem kraju w produkty rolne i pochodzenia zwierzęcego, myśliwi mieli dostarczać do skupów narzuconą centralnie ilość mięsa, skór i szczeciny, a dochody ze sprzedaży tych

14 MP nr A – 113, 1953, poz. 1479, Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 11 grudnia 1953 roku w sprawie zaliczenia poszczególnych terenów do bażantarni, zwierzyńców oraz rezerwatów; L. JASTRZĘBSKI, W. LIPKO, 1978, dz. cyt., s. 15.

15 Był to Ośrodek Hodowli Zwierzyny „Bogucice”, który podlegał PZŁ (S. MADEJSKI, 1950, *Ośrodki hodowlane zwierząt łownych*, ŁP, nr 1–2, s. 12–13; S. KONARSKI, 1956, *Ośrodki Hodowlane PZŁ*, ŁP, nr 12, s. 3; Z. FIEDLER, 1976, *Łowiectwo na Kielecczyźnie*, Kielce, s. 58; S. JANICKI, 2000, *Łowiectwo województwa kieleckiego w latach 1975–1998*, Kielce, s. 43; M.K. NOWAK, 2015, *OHZ „Bogucice” w latach 1945–1967*, „Łowiec Świętokrzyski” (dalej ŁŚ), nr 4, s. 20–29).

16 *Dział urzędowy*, 1954, ŁP, nr 6, s. 2.

17 W okresie tym doszło między innymi do introdukcji jeleni na ziemię kielecką (Z. FIEDLER, 1976, dz. cyt., s. 58).

produktów miały zasilać budżet państwa. Do „racjonalnego” wzrostu dochodów z gospodarki łowieckiej zaplanowano „racjonalny” wzrost pogłowia zwierzyny. W roku 1956 z gospodarki łowieckiej spodziewano się osiągać dochód w kwocie 120 mln zł, a na rok 1959 zaplanowano wpływy w wysokości 180 mln zł¹⁸. Już po zakończeniu roku 1955 okazało się jednak, że centralnie przyjęte plany zwiększenia odstrzałów odbiegają od realiów i w praktyce zostały zrealizowane mniej więcej w połowie – w zależności od poszczególnych województw¹⁹.

O ile Ministerstwo Leśnictwa stało się od roku 1952 prawnym administratorem gospodarki łowieckiej w całym kraju, o tyle reorganizacja obwodów łowieckich wprowadzana w życie od roku 1954 przyczyniła się do utraty bezpośredniego wpływu rejonów Lasów Państwowych na prowadzenie gospodarki w podległych im lasach. W myśl nowych przepisów to PZŁ i podległe mu koła łowieckie stały się podmiotami odpowiedzialnymi za prowadzenie gospodarki łowieckiej na terenie lasów, w ramach nowych obwodów łowieckich, które, jak wspomniano, scalały w jeden rewir hodowlany zarówno tereny polne jak i leśne. W dekrete o prawie łowieckim z 1952 roku zapisano wprawdzie zastrzeżenie, że w obwodach łowieckich mających ponad 30% powierzchni leśnej prezydium wojewódzkiej rady narodowej może zlecić zastępcze wykonanie odstrzałów dyrektorowi rejonu Lasów Państwowych, nie zmieniało to jednakże ogólnych zasad²⁰.

Ustalona w latach 1947–1950 struktura administracji Lasów Państwowych w Polsce poddana została ponownym przekształceniom. W roku 1955 zlikwidowano Centralny Zarząd Lasów Państwowych, a rok później na mocy dekretu z 11 lipca 1956 roku połączono w jeden resort Ministerstwo Leśnictwa z Ministerstwem Przemysłu Drzewnego i Papierniczego, tworząc Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Sprawami łowiectwa miał się zajmować Departament Lasów Nadzorowanych i Łowiectwa²¹. Departament ten pośrednio nadzorował pracę wydziałów rolnictwa i leśnictwa przy prezydiach wojewódzkich rad narodowych, którym z kolei podlegały powiatowe wydziały rolnictwa i leśnictwa. W strukturze organizacyjnej podległej MLiPD gospodarka leśna związana z hodowlą lasu stanowiła zaledwie jeden mały zarząd, którym kierował Naczelny Zarząd Lasów Państwowych. Jeszcze mniejsze znaczenie miało w nowym

18 S. PIASKOWSKI, 1956, *Łowiectwo w 5-letnim planie*, ŁP, nr 1, s. 2.

19 S. PIASKOWSKI, 1955, *Liczy, które wiele mówią*, ŁP, nr 9, s. 2; S. PIASKOWSKI, 1956, *Nasza roczna gospodarka w cyfrach*, ŁP, nr 4, s. 2.

20 Dz.U., 1952, nr 44, poz. 300, Dekret z dnia 29 października 1952 roku o prawie łowieckim.

21 W strukturze organizacyjnej MLiPD prawdopodobnie utrzymany został wciąż Samodzielny Wydział Łowiectwa. Jak wynika z relacji Józefa J. Szczepkowskiego kierownikiem tego wydziału był na początku lat 60. Wiktor Lipko, i kierował nim co najmniej do połowy tej dekady. Był on współautorem podręcznika *Prawo łowieckie. Komentarz*, wydane po raz pierwszy w 1960 roku (L. JASTRZĘBSKI, W. LIPKO, 1978, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa; J.J. SZCZEPKOWSKI, 1962, *Posiedzenie Państwowej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 11, s. 2; *Z obrad Naczelnej Rady Łowieckiej*, 1964, ŁP, nr 2, s. 2).

resorcie łowiectwo. Pozostałe sektory podlegające MLiPD zajmowały się produkcją drzewną i papierniczą, a nawet produkcją mebli. Zmiany te spowodowały dalsze przekształcenia w strukturze organizacyjnej Lasów Państwowych. Jeszcze w połowie lat 50. Naczelny Zarząd Lasów Państwowych był instancją zwierzchnią wobec okręgowych zarządów lasów państwowych, pod które podlegały z kolei nadleśnictwa²². Zgodnie z zarządzeniem MLiPD z 10 września 1958 roku oraz uchwałą Rady Ministrów z 17 listopada 1958 roku nadleśnictwa miały zostać podstawowymi jednostkami gospodarczymi Lasów Państwowych, rejony miały ulec likwidacji, zaś zarządy LP miały zostać przekształcone z jednostek budżetowych w przedsiębiorstwa²³. Wkrótce przystąpiono też do realizacji przyjętego programu, w wyniku czego 871 nadleśnictw w kraju, w tym Nadleśnictwo Pińczów, ponownie stały się samodzielnymi podmiotami gospodarczymi²⁴. Dzięki temu już od początku lat 60. nadleśnictwa mogły stać się ważnym ogniwem prowadzącym i nadzorującym gospodarkę łowiecką.

Prawne podstawy decentralizacji gospodarki łowieckiej stwarzała natomiast ustawa z 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim. W myśl tej ustawy łowiectwo oznaczało planowe gospodarowanie zwierzyną, zgodnie z potrzebami gospodarstwa narodowego i wymaganiami ochrony przyrody, a gospodarowanie zwierzyną odbywać się miało na podstawie planu hodowlanego²⁵. Na Naczelny Zarząd Lasów Państwowych ponownie nałożony został obowiązek prowadzenia hodowli i ochrony zwierzyny bytującej na terenie lasów państwowych, natomiast koła łowieckie dzierżawiące obwody, w których powierzchnia lasów będących w zarządzie państwa wynosiła powyżej 200 ha, z prowadzenia tam hodowli i ochrony zwierząt łownych zostały zwolnione²⁶. Pracownicy terenowi w nadleśnictwach zostali zobowiązani do dokarmiania zwierzyny oraz do odstrzału drapieżników. Jednym z mankamentów tego rozwiązania był, jak podkreślano w dyskusji toczącej się w prasie łowieckiej, brak odpowiedniego przygotowania leśników do prowadzenia gospodarki łowieckiej. Zdaniem niektórych publicystów było to konsekwencją programu nauczania w szkolnictwie leśnym, pozbawionego wiedzy o łowiectwie²⁷. Mankament ten

22 J. BRODA, 2007, dz. cyt., t. II, s.74.

23 Tamże, s. 45–46.

24 Tamże, s. 72.

25 Dz.U., 1959, nr 36, poz. 226, Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim, rozdz. I art. 1.1 i 1.2.

26 Nowy wzór umowy na dzierżawę obwodów łowieckich oparty został bowiem na ustawie z roku 1959. Paragraf siódmy, punkt 1 umowy: „W obwodzie łowieckim obejmującym obszary lasów państwowych obowiązki dzierżawcy w zakresie współdziałania w hodowli i ochronie zwierzyny określa oddzielne zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, wydane na podstawie art. 20 ust. 2 ustawy” (Dz.U., 1959, nr 36, poz. 226, Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt i prawie łowieckim).

27 W roku 1958 na gruntach Lasów Państwowych wytypowano 46 obwodów łowieckich, którym nadano status ośrodków hodowlanych (Zarządzenie MLiPD nr 257 z 30

starano się załagodzić, wydając skierowany do leśników podręcznik o łowiectwie pióra Tadeusza Paślawskiego. Jak się wkrótce okazało książka była na tyle dobrze opracowana, że doczekała się licznych wznowień i stała się źródłem wiedzy o łowiectwie nie tylko dla leśników²⁸. Po wprowadzeniu nowej ustawy o hodowli z roku 1959 przy MLiPD utworzono jednocześnie Państwową Radę Łowiecką, która miała być instytucją opiniotwórczą ułatwiającą koordynację łowiectwa z innymi dziedzinami życia gospodarczego w kraju, w szczególności z leśnictwem i rolnictwem²⁹. Wprowadzanie w życie zapisów ustawy odbywało się jednakże w atmosferze dużego chaosu, zwłaszcza jeśli chodzi o podział kompetencji pomiędzy administracją lasów państwowych a wydziałami rolno-leśnymi przy prezydiach rad narodowych. Rozbieżności te dotyczyły zwłaszcza planowania łowieckiego. Ustawodawca, cedując na administrację Lasów Państwowych obowiązek prowadzenia hodowli na obszarze do nich należącym, tym samym podzielił obwody łowieckie na część polną i leśną, gdy tymczasem ustawa z roku 1959 wprowadzała podział na obwody wspólne i państwowe³⁰. Oznaczało to, że dzierżawcy obwodów łowieckich, którymi były najczęściej koła łowieckie, sporządzały własne plany hodowli dla części polnej i pozyskania dla części leśnej i polnej, natomiast nadleśnictwa były zobowiązane do opracowania planów hodowlanych dla części leśnej, które podlegały zatwierdzeniu w okręgowym zarządzie lasów państwowych. Instytucją odpowiadającą za planowanie hodowli i pozyskania w całym obwodzie łowieckim pozostały natomiast wydziały rolno-leśne przy prezydiach powiatowych rad narodowych. Problem polegał jednocześnie i na tym, że projekty pozyskania zwierzyny na terenach należących do Lasów Państwowych ustalone przez prezydium PRN musiały być zatwierdzone, a następnie nadzorowane przez okręgowe zarządy Lasów Państwowych. Dodatkowe zamieszanie wprowadzały różnice pomiędzy rokiem gospodarczym obowiązującym w lasach

lipca 1958 roku; L. ORTWEIN, 1961, *Rola i zadania ośrodków zwierzyny płowej*, ŁP, nr 20, s. 5–6).

28 J.J. SZCZEPKOWSKI, 1958, *Podręcznik nie tylko dla leśników*, ŁP, nr 9, s. 14.

29 Pierwsze konstytucyjne posiedzenie Państwowej Rady Łowieckiej odbyło się 7 marca 1961 roku. Jej przewodniczącym został minister MLiPD Jan Dąb-Kocioł. Na zastępców wybrano wiceministra MLiPD, Romana Gesinga, oraz przewodniczącego Naczelnej Rady Łowieckiej, Antoniego Mierzwińskiego. Członkami rady zostali: wiceminister rolnictwa Roman Pawłowski, Józef Jan Szczepkowski z PZŁ, prof. dr Aleksander Haber z Instytutu Badawczego Leśnictwa oraz prof. dr Marian Nunberg z SGGW. Sekretarzem Państwowej Rady Łowieckiej został natomiast Józef Lipko. Między 1961 a 1962 rokiem doszło do zmiany w składzie kierownictwa PRŁ. Zastępcą przewodniczącego – wskutek zmian resortowych – został gen. Zygmunt Berling (J.J. SZCZEPKOWSKI, 1961, *Państwowa Rada Łowiecka inauguruje działalność*, ŁP, nr 6, s. 2; T. NABIAŁCZYK, 1961, *O realizację uchwał Państwowej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 19, s. 6; J.J. SZCZEPKOWSKI, 1962, *Posiedzenie Państwowej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 11, s. 2).

30 Dz.U., 1959, poz. 226, Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt i prawie łowieckim.

państwowych a rokiem gospodarczym, jaki wyznaczono dla dzierżawców obwodów łowieckich³¹. Ustaloną rozporządzeniem MLiPD z roku 1960 procedurę zatwierdzania planów łowieckich starano się uprościć kolejnymi zarządzeniami³². Mimo tych zmian nadleśnictwa pozostawały już ważnym podmiotem w procesie planowania łowieckiego i nadzorowania pozyskania zwierzyny.

Do kolejnej istotnej reorganizacji w gospodarce łowieckiej doszło na skutek nowelizacji prawa łowieckiego w 1973 roku. Nadleśnictwa ponownie zwolnione zostały z obowiązku prowadzenia hodowli na terenie lasów państwowych. Był to zatem powrót do stanu z roku 1954, kiedy to po utworzeniu nowych obwodów łowieckich gospodarkę powierzono w nich dzierżawcom, jakimi były najczęściej koła łowieckie zrzeszone w PZŁ. Protokolarnie przekazano zatem urządzenia łowieckie i zapasy karmy w ręce kół łowieckich. Nowelizacja prawa z 1973 roku nie znosiła jednakże formalnego nadzoru nadleśnictw nad planami łowieckimi. Koła łowieckie nadal były zobowiązane do przedkładania planów hodowlanych i pozyskania zwierzyny do akceptacji we właściwych nadleśnictwach, o ile miały one na dzierżawionych przez siebie obwodach arealy lasu przekraczające 200 ha. Nadzorując gospodarkę łowiecką MLiPD musiało brać pod uwagę inną jeszcze kwestię. Władze PRL-u oczekiwały od gospodarki łowieckiej zwiększenia dochodów do budżetu, wywierając naciski zarówno na MLiPD, jak i na władze PZŁ. W ślad za nowelizacją ustawy z roku 1959, jaką wprowadzono w roku 1973, Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego dokonało kilku innych regulacji prawnych, które miały za zadanie uporządkowanie obrotu zwierzyną łowną i zapewnienie państwu jak największej korzyści ze sprzedaży dziczyzny.

W roku 1985 mocą uchwały sejmowej z 12 listopada zlikwidowane zostało MLiPD, a z dniem 1 stycznia 1986 roku Lasy Państwowe przyporządkowano Ministerstwu Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, natomiast parki narodowe i rezerwy przyrody przekazano do nowo utworzonego Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych³³. W wyniku zmian ustrojowych w 1989 roku zarówno leśnictwo, jak i łowiectwo przyporządkowane zostały Ministerstwu Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych, które przekształcone zostało w Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (po roku 1999 Ministerstwo Ochrony Środowiska). Restrukturyzacja ta pociągała za sobą bardzo istotne zmiany w sposobie zarządzania tymi sektorami gospodarki.

31 Zatwierdzone na poziomie województw plany łowieckie trafiały następnie do MLiPD i tam konsultowane były z Państwową Radą Łowiecką (MP, 1960, nr 42, poz. 206, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 6 maja 1960 roku w sprawie ustalenia trybu i zasad opracowania łowieckiego planu hodowlanego).

32 MP, 1963, nr 85, poz. 413, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 4 listopada 1963 roku w sprawie ustalenia zasad i trybu opracowania łowieckiego planu hodowlanego; MP, 1966, nr 55, poz. 265, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 28 września 1966 roku w sprawie ustalenia trybu i zasad opracowania łowieckiego planu hodowlanego.

33 J. BRODA, 2007, dz. cyt., t. II, s. 79, 174.

Dominujące dotychczas w leśnictwie i łowiectwie funkcje produkcyjne przyporządkowane zostały ogólnokrajowemu programowi zachowania i utrwalania bioróżnorodności. Przygotowując się do wprowadzenia nowej ustawy o lasach, Kolegium Lasów Państwowych (KLP) określiło podstawowe kierunki zmian, jakie należałoby wprowadzić w relacji pomiędzy gospodarką leśną a łowiectwem. Postulowano, aby Lasy Państwowe zostały zwolnione z obowiązku szacowania szkód łowieckich, jakie zwierzyna dokonuje w plonach i uprawach rolnych, a tym samym z wypłat odszkodowań. Kolejny z postulatów dotyczył umów dzierżawnych, które zdaniem KLP powinny być zawierane z uwzględnieniem interesów ekonomicznych obu stron, a więc dzierżawców i wydzierżawiających. Konsekwencją tego postulatu było zwiększenie przez Lasy Państwowe nadzoru nad gospodarką łowiecką, co wiązało się z przyporządkowaniem łowiectwa gospodarce leśnej z uwzględnieniem jej aspektów ekologicznych³⁴. Był to zatem powrót do wspomnianych postulatów, które pojawiały się w nauce o lasach już w wieku XIX. Prace nad nową ustawą o lasach oraz tworzenie nowego modelu gospodarki łowieckiej odbywały się w atmosferze dużej nieufności ze strony PZŁ, co powodowało spore napięcia w relacjach pomiędzy PZŁ a Lasami Państwowymi. Władze związkowe obawiały się zbyt daleko idącej utraty kontroli nad prowadzeniem gospodarki łowieckiej w kraju na rzecz Lasów Państwowych³⁵. Leśnicy zarzucali natomiast PZŁ doprowadzenie do nadmiernego zagęszczenia zwierzyny w lasach i lekceważenie szkód, jakie wyrządza ona w drzewostanach. Przedstawiciele środowiska leśników podkreślali również, że administracja Lasów Państwowych w praktyce nie miała dotychczas wpływu na planowanie odstrzałów i realizację pozyskania zwierzyny³⁶. Atmosferę niepewności podgrzewała dyskusja, jaka toczyła się w kraju na temat prawa własności i ewentualnej reprivatyzacji lasów. W Sejmie trwały też prace nad trzema projektami ustaw o łowiectwie (resortowym, związkowym i poselskim), które różniły się między sobą dość znacząco³⁷. Mimo licznych dyskusji, jakie toczyły się wokół przyszłego statusu lasów i łowiectwa ostatecznie Lasy Państwowe podobnie jak zwierzyna prawnie pozostały nadal własnością Skarbu Państwa. Zarówno leśnictwo, jak i łowiectwo uznane zostały za element kształtowania środowiska naturalnego. Uchwalona w 1991 roku ustawa o lasach wprowadzała jednakże już dość istotne zmiany w definicji łowiectwa w stosunku do definicji, jaka obowiązywała mocą ustawy z roku 1959 roku³⁸. Ponadto ustawa o lasach z 1991 roku zwiększała

34 K. MOROW, *Historia łowiectwa w Polsce oraz zmiany legislacyjne w XX/XXI w.*, [w:] *Łowiectwo w Polsce w XXI w. – realia i oczekiwania*, t. 1, red. S. Gorczyca, s. 144.

35 W. MORAWSKI, 1990, *Dlaczego Administracja Lasów Państwowych chce przejąć łowiectwo?*, ŁP, nr 3, s. 14–15, 29.

36 G. WIŚNIEWSKI, 1990, *Czy potrzebne nam są sztuczne konflikty?*, ŁP, nr 2, s. 5.

37 K. MOROW, dz. cyt., [w:] *Łowiectwo w Polsce w XXI w. – realia i oczekiwania*, t. 1, red. S. Gorczyca, s. 144.

38 Ustawa o lasach wprowadziła nową definicję łowiectwa: „Łowiectwo, w rozumieniu ustawy, oznacza racjonalne gospodarowanie zwierzyną zgodnie z potrzebami gospodarki

kompetencje nadleśnictwa w zakresie wprowadzania odstrzałów redukcyjnych zwierzyny³⁹. Stworzone zostały podstawy do rozciągnięcia kontroli Lasów Państwowych nad planami hodowlanymi nawet dla tych obwodów łowieckich, gdzie nie występowały jakiegokolwiek arealy lasów należące do państwa⁴⁰. Zasadę rozszerzonego nadzoru utrzymała również ustawa o łowiectwie z roku 1995. Nim doszło do uchwalenia ustawy o łowiectwie, już w roku 1994, Polski Związek Łowiczków i administracja Lasów Państwowych w niektórych rejonach ustaliły program wspólnego gospodarowania zasobami zwierząt łownych. Celem tej współpracy miało być zwiększenie efektywności w zarządzaniu łowiectwem, ale też złagodzenie zdrażeń, jakie powstały pomiędzy środowiskiem leśników i środowiskiem myśliwych. W przyjętym programie uwzględniono ochronę wybranych gatunków ptaków i zwierząt, które dotychczas znajdowały się na liście zwierząt łownych, wprowadzono nowe zasady gospodarowania populacjami dzika, jelenia, łosia, saren oraz zajęcy i kuropatw. Za główny cel zagospodarowania łowisk uznano wszystkie te działania, które służą wzbogaceniu i urozmaiceniu karmy i paszy dla zwierząt. Ochrona łowiska polegać miała na zwiększeniu penetracji zarówno przez myśliwych, jak i leśników podległych im rewirów, podejmowanie wspólnych działań z policją, a także czasowe ograniczenia wstępu do lasu osobom postronnym. Myśliwi mieli ponadto włączyć się do prac zabezpieczających uprawy leśne. Współpraca leśników i myśliwych stała się zatem jednym z głównych założeń nowego planu gospodarki łowieckiej⁴¹. Dyskusja dotycząca współpracy pomiędzy leśnikami a myśliwymi kontynuowana była podczas spotkania przedstawicieli Lasów Państwowych i PZŁ w Leśnym Ośrodku Szkoleniowym w Puszczykowie w dniach 24–26 marca 1997 roku. Wynegocjowane tam uzgodnienia te stały się podstawą pracy przy sporządzaniu przez RDLP wieloletnich planów hodowlanych⁴².

rolnej i leśnej oraz wymaganiami ochrony przyrody” (Dz.U., 1991, nr 101, poz. 444).

39 Dz.U., 1991, nr 101, poz.444, Ustawa z dnia 28 września 1991 roku o lasach, rozdz. 10 art. 73, 1–4.

40 W myśl zapisów nowej ustawy o lasach z 28 września 1991 roku nadleśniczy mógł zarządzać odstrzały redukcyjne w lasach oraz na gruntach zarządzanych przez Lasy Państwowe. Ustawa stwarzała też prawne podstawy do utworzenia służby leśnej, odpowiedzialnej m.in. za zwalczaniem przestępstw i wykroczeń zaliczanych do szkodnictwa leśnego, dając możliwość kontrolowania samochodów i legitymowania osób poruszających się po lesie (Dz.U., 1991, nr 101, poz. 444, Ustawa z dnia 28 września 1989 roku o lasach, rozdz. 7 art. 45. 1–5).

41 aKŁnr1wP, Dokumenty od 1992 do 1995, Program działania dla PZŁ i ALP w zakresie gospodarki łowieckiej na terenie woj. kieleckiego i radomskiego z 23.03.1994.

42 aNP,teczka Łowiectwo, Porozumienie zawarte pomiędzy Kierownictwem Lasów Państwowych i Polskim Związkiem Łowieckim w sprawie stosowania nowego „Prawa łowieckiego”. Załącznik do pisma skierowanego przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych dr. inż. Janusza Dawidziuka do Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych z dnia 11.06.1997 r.; Załącznik do pisma skierowanego przez Dyrektora Generalnego

NADLEŚNICTWO PIŃCZÓW W LATACH 1945–2015, ADMINISTROWANIE I KREOWANIE GOSPODARKI ŁOWIECKIEJ

Przed II wojną światową jedynie nieliczne lasy w powiecie pińczowskim były własnością państwa. Po wyparciu Niemców z tego terenu i upaństwowieniu lasów utworzono tu zatem całkowicie nowe nadleśnictwo, co w istotny sposób zmieniło dotychczasową gospodarkę leśną w tym regionie. Z pewnością Nadleśnictwo Pińczów powołane zostało już w roku 1945. Z wyjątkiem małych lasów chłopskich do Nadleśnictwa Pińczów włączone zostały wszystkie dotychczasowe lasy państwowe, jakie znajdowały się przed II wojną światową w rejonie Pińczowa (1739,9 ha), oraz kompleksy leśne będące do tej pory częścią dużych gospodarstw rolno-leśnych (8858,17 ha)⁴³. Łącznie powierzchnia gruntów, które znalazły się pod zarządem Nadleśnictwa Pińczów w latach 1945–1946, wynosiła 10 598,07 ha. Oprócz zarządu bezpośredniego Nadleśnictwo Pińczów objęło nadzorem także 682 ha lasów chłopskich⁴⁴. Przejęcie lasów prywatnych na rzecz państwa i utworzenie wielu nowych nadleśnictw okazało się bardzo istotną zmianą o charakterze strukturalnym, mającą też wpływ na charakter obwodów łowieckich i sposób prowadzenia gospodarki łowieckiej od roku 1945. Przed II wojną światową obwody łowieckie tworzone w dużych majątkach ziemskich łączyły bardzo często w jedną jednostkę hodowlaną zarówno grunty rolne, jak i leśne, dzięki czemu istniała możliwość o wiele bardziej efektywnej hodowli, która w dodatku stała w zgodzie z naturalnymi uwarunkowaniami bytowania zwierzyny. Po przejściu na rzecz państwa lasów prywatnych i dużych majątków ziemskich dotychczasowe obwody łowieckie uległy destrukcji. Nadleśnictwo Pińczów miało możliwość utworzenia obwodów łowieckich jedynie na gruntach leśnych, zaś spółki łowieckie zakładane jeszcze na zasadach przedwojennych przez właścicieli gruntów rolnych jedynie na terenach polnych⁴⁵. Innym mankamentem, z jakim borykał się zarząd nowo powstałego nadleśnictwa, było duże rozproszenie małych kompleksów leśnych. Prawdopodobnie z tego właśnie powodu podzielono Nadleśnictwo Pińczów na dwie odrębne jednostki gospodarcze. Od 1 października 1946 roku utworzono Nadleśnictwo Teresów z siedzibą w Działoszycach o łącznej powierzchni 3239,27 ha. Przy Nadleśnictwie Pińczów

Lasów Państwowych dr. inż. Janusza Dawidziuka do Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych z dnia 19.09.1997 r.

43 Istnieją dość duże różnice w areale lasów pomiędzy danymi, jakie zawiera *Plan gospodarczy prowizorycznego urzędzenia lasu z roku 1947*, a danymi, jakie zamieszczone zostały w elaboracie dołączonym do planu gospodarczego z roku 1956. Różnice te dotyczą w szczególności powierzchni lasów przejętych z majątku Góry, Chroberz i Sancygniów, które włączono do Nadleśnictwa Pińczów (aNP, Plan gospodarczy prowizorycznego urzędzenia na okres 1947/48–1956/57 sygn. I/54, s. 2–3).

44 aNP, Plan gospodarczy prowizorycznego urzędzenia na okres 1947/48–1956/57 sygn. I/54, s. 18–19.

45 M.K. NOWAK, 2011, *Łowiectwo...*, dz. cyt., s. 175–184.

pozostały natomiast lasy o łącznej powierzchni 5618,3 ha.⁴⁶ Sytuacja taka przetrwała do roku 1956, kiedy to w granice Nadleśnictwa Pińczów włączono od Nadleśnictwa Chmielnik kompleks Wełcz o powierzchni 177,8 ha⁴⁷.

W końcu lat 50. na terenie Nadleśnictwa Pińczów działało 5 kół łowieckich, które dzierżawiły w sumie 6 obwodów. Były to: Koło Łowieckie w Pińczowie obwód nr 264 i 266, Koło Oficerskie przy DOW w Krakowie obwód nr 268, Koło Łowieckie przy Wojewódzkiej Radzie Łowieckiej w Kielcach obwód nr 271, Koło Łowieckie „Boszczynek” obwód nr 278 i Koło Łowieckie „Koszyce” obwód nr 276. Oprócz tego jeden z rewirów łowieckich nr 266, jako obwód hodowlany o specjalnym przeznaczeniu, pozostawał w zarządzie Wojewódzkiej Rady Łowieckiej w Kielcach⁴⁸.

Jak wspomniano, w roku 1958 doszło do zmian organizacyjnych w obrębie MLiPD. Podczas sporządzania *Planu urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów* w kwietniu 1958 roku na lata 1958/59–1967/68 nie zapadała jeszcze decyzja o przyłączeniu do Nadleśnictwa Pińczów lasów podległych Nadleśnictwu Teresów. Projekt połączenia tych dwóch jednostek musiał jednakże już funkcjonować w dyrekcji w Radomiu, gdyż był on brany pod uwagę podczas prac przygotowawczych⁴⁹. Na mocy zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego Decyzją z 1 października 1958 doszło do likwidacji Nadleśnictwa Teresów i przyłączenia go do Nadleśnictwa Pińczów, co spowodowało konieczność zweryfikowania dotychczasowego planu urzędzenia lasu. Czynności tej dokonano w maju 1959 roku. Po połączeniu Nadleśnictwa Teresów z Nadleśnictwem Pińczów całkowita jego powierzchnia wynosiła 8987,68 ha i podzielona była na 342 oddziały. Lesistość Nadleśnictwa Pińczów na tle całego rejonu wynosiła 8%. Pod zarządem nadleśnictwa znalazły się także lasy chłopskie i gromadzkie⁵⁰. Niestety w planie urzędzenia lasu z roku 1958/59 nie zapisano, jakie koła łowieckie podlegały Nadleśnictwu Pińczów po przyłączeniu do niego

46 Kielecki Dziennik Wojewódzki, 1948, nr 10, poz. 68, Zarządzenie Dyrektora Lasów Państwowych Okręgu Radomskiego z 24 maja 1948 r. (aNP, Plan Urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów na okres 1958/59 do 1967/68, s. 8–9).

47 aNP, Plan urzędzenia lasu, Opisanie ogólne, Nadleśnictwo Pińczów, na okres od 1.01.2003 do 31.12.2012.

48 aNP, *Plan urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów na okres 1958/59 do 1967/68*, T. I, k. 86 verso.

49 „W związku z projektem zgłoszonym przez Z.L.P. w Radomiu odnośnie przyłączenia Nadleśnictwa Teresów do Nadleśnictwa Pińczów oraz brakiem ostatecznej decyzji w tej sprawie postanowiono w obecnej K.T.G. ustalić wytyczne dla N-ctwa Pińczów w jego obecnych granicach. W wypadku likwidacji N-ctwa Teresów i przyłączenia go do N-ctwa Pińczów obecny obszar N-ctwa Teresów zostałby objęty pracami urzędzeniowymi jako oddzielny obręb N-ctwa Pińczów” (aNP, Plan urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów na okres od 1958/59–1967/68, T. I, k. 1).

50 aNP, Plan urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów na okres 1958/59 do 1967/68, T. I, k. 1–30.

Nadleśnictwa Teresów. Przyłączenie Nadleśnictwa Teresów do Nadleśnictwa Pińczów przypadło natomiast cztery lata po korekcie granic administracyjnych powiatu pińczowskiego, jakiej dokonano w roku 1955⁵¹, a tym samym koła łowieckie, które dzierżały obwody i prowadziły gospodarkę w południowej części byłego powiatu pińczowskiego, ponownie znalazły się pod nadzorem jednostki administracji lasów z siedzibą w Pińczowie. W wyniku połączenia dwóch nadleśnictw w jedno dość znacząco zwiększył się personel zatrudniony w tej instytucji, co w konsekwencji doprowadziło do wyłonienia się kolejnej inicjatywy powołania nowego koła łowieckiego zrzeszającego leśników (poruszone poniżej).

Niestety nie udało się natrafić na źródła, które pokazywałyby, jak w latach 50. wyglądała relacja pomiędzy administracją Lasów Państwowych, a kołami łowieckimi dzierżawcami obwody łowieckie w skład których wchodziły także lasy należące do państwa. Jedynymi odnalezionymi dokumentami są umowy dzierżawy, które wskazują, że koła łowieckie miały stosunkowo duże uprawnienia w zakresie wykonywania prac ułatwiających prowadzenie gospodarki łowieckiej⁵². Upodmiotowienie nadleśnictw w 1958 roku oraz wejście w życie nowej ustawy o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim z roku 1959 otworzyło drogę do kolejnych zmian w relacjach pomiędzy dzierżawcami obwodów łowieckich a nadleśnictwami. Administracja Lasów Państwowych znacznie sprawniej reagowała też na zmiany, jakie wprowadzało rozporządzenie ministerialne o planowaniu i sprawozdawczości łowieckiej (poruszone powyżej), aniżeli organy władzy państwowej szczebla powiatowego. Ponieważ w roku 1961 prezydium powiatowych rad narodowych opóźniły się z zatwierdzeniem planów

51 L. STĘPKOWSKI, 2001, *Pińczów i ziemia pińczowska w podziałach administracyjnych XV– XX w.*, „Pińczowskie Spotkania Historyczne”, z. 4, s. 38.

52 aZOPZŁwK, teczka: nr 1 Pińczów, nr 2 Pińczów, Nadl. Pińczów. Umowy na dzierżawę obwodu łowieckiego Koła Łowieckiego nr 2 w Pińczowie z lat 1954–1956. Według nowego wzoru umowy z roku 1954 w obwodzie łowieckim obejmującym obszary leśne dzierżawca zobowiązany był zakładać w ramach zatwierdzonego planu hodowlanego, na powierzchniach uzgodnionych z właściwym nadleśnictwem, poletka do produkcji karmy dla zwierzyny. Dzierżawca mógł uprawiać rośliny pokarmowe dla zwierzyny również na wyznaczonych mu liniach działowych, skasowanych drogach, haliznach itp. Na paszę dla zwierzyny wolno było dzierżawcy zbierać liściarkę po uzgodnieniu z nadleśnictwem czasu i miejsca zbiórki. W razie potrzeby po uzgodnieniu z nadleśnictwem dzierżawca mógł też dokonywać na własny koszt przecinania w lesie wizurek przy stanowiskach myśliwych. Mogły one mieć do 30 metrów głębokość od linii działowych i do 60 cm szerokości. Przy przecinaniu wizurek mogło być stosowane podkrzesywanie gałęzi bez prawa wycinania drzew. Oczywiście czynności te mogły być wykonywane wyłącznie według wskazań nadleśnictwa. Dzierżawcy zobowiązani zostali ponadto do zakładania i budowania własnym kosztem paśników, lizawek oraz wodopojów dla zwierzyny, a także wystawiania ambon i czatowni. Wydzierżawiający zobowiązany był natomiast udzielić dzierżawcy pomocy w uzyskaniu drewna za stosowną opłatą. Po rozwiązaniu umowy dzierżawca mógł natomiast zdemontować urządzenia i zabrać je ze sobą.

łowieckich, musiał interweniować Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Radomiu, rozsyłając do kół łowieckich poprzez ZW PZŁ okólnik datowany na 18 maja 1961 roku. W treści pisma możemy przeczytać: „W związku z rozpoczynającym się sezonem polowań na dziki przelatki i odyńce od dnia 15 maja i sarny rogacze od dnia 21 maja oraz wobec tego, że plany odstrzału tej zwierzyny na rok 1961 nie zostały jeszcze przez Prezydium Powiatowych Rad Narodowych zatwierdzone, Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Radomiu poleca zawiadomić zarządy kół łowieckich, dzierżawiące obwody w waszym nadleśnictwie, że do chwili zatwierdzenia tych planów, dzierżawcy mogą dokonywać odstrzału a) saren – rogaczy w wysokości zeszłorocznego planu odstrzału tej zwierzyny dla każdego obwodu łowieckiego; b) dzików przelatków i odyńców w wysokości 1/3 planu odstrzału wszystkich dzików w danym obwodzie łowieckim z roku ubiegłego”⁵³.

W latach 70. doszło natomiast do daleko idących zmian granic poszczególnych nadleśnictw. Już w 1969 roku przeprowadzono rewizję planu urządzenia gospodarstwa leśnego, w wyniku którego powierzchnię Nadleśnictwa Pińczów ustalono na 9026,4 ha. Kolejne zmiany granic nadleśnictwa nastąpiły w roku 1972 i były efektem reorganizacji Lasów Państwowych w całym kraju. Reforma ta zmierzała do likwidacji mniejszych podmiotów i tworzenia dużych jednostek wieloobrobowych. Zarządzeniem Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z 15 września 1972 roku zlikwidowane zostały Nadleśnictwa Chmielnik i Wodzisław. W granicach Nadleśnictwa Pińczów znalazło się zatem 2161,32 ha z byłego Nadleśnictwa Chmielnik i 800,57 ha z byłego Nadleśnictwa Wodzisław. Do kolejnej reorganizacji Lasów Państwowych doszło po reformie administracyjnej kraju. W roku 1976 Nadleśnictwu Pińczów przekazano lasy o powierzchni 1078,58 ha z Nadleśnictwa Golejów. Było to kilka kompleksów należących do obrębu Sichów. W roku 1978 lasy znajdujące się pod zarządem Nadleśnictwa Pińczów zajmowały powierzchnię 18 803,71 ha, a po dokonaniu nowych pomiarów geodezyjnych w latach 1979–1982 powierzchnia ta wzrosła do 18 984,78 ha⁵⁴. Zasięg oddziaływania Nadleśnictwa Pińczów na gospodarkę łowiecką w regionie był zatem znacznie większy niż zasięg działającej od roku 1960 do połowy lat 70. Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie. Po wejściu w życie w roku 1973 nowelizacji ustawy o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim z roku 1959, gospodarka łowiecka na terenie lasów państwowych ponownie znalazła się w gestii kół łowieckich, które miały obowiązek zatwierdzić plany hodowlane

53 zZF, Dokumentacja Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie za lata 1960–1961 Skoroszyt I, Pismo okólnie nr 5 ZW PZŁ w Kielcach z 18.05.1961 r., w którym przytoczono m.in. treść pisma Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Radomiu z 17.05.1961 r.

54 aNP, Plan urządzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów, obr. Chmielnik, Piotrkowice, Stopnica Teresów na okres od 1 I 1983 r. do 31 XII 1992 r., t. I, s.1, 10; Plan urządzenia lasu. Opisanie ogólne, Nadleśnictwo Pińczów, obręby Piotrkowice Teresów, na okres od 1.01.2003 do 31.12.2012; Radom 2003, s. 6.

w nadleśnictwach. W roku 1983 Nadleśnictwo Pińczów przesłało do Wydziału Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej UW w Kielcach wykaz 22 kół łowieckich, które dzierżawiły łącznie 39 obwodów łowieckich, w których powierzchnia leśna przekraczała 200 ha. Z treści tego pisma wynikało jednak, że nie wszyscy dzierżawcy obwodów łowieckich zobowiązani byli do uzgadniania w nadleśnictwie swoich planów hodowlanych. Nadleśniczy informował bowiem, że jedno z kół łowieckich przesłało swoje plany hodowlane bezpośrednio do urzędu wojewódzkiego, zaś trzy inne koła planów takowych do nadleśnictwa nie dostarczyły, gdyż powierzchnia dzierżawionych przez nie lasów nie przekraczała 200 ha. Z pisma nie wynikało także jak przebiegał nadzór nad planami hodowlanymi sporządzanymi przez zarząd wojewódzki PZŁ dla OHZ Bogucie, który prowadził gospodarkę w trzech, a od roku 1985 w czterech obwodach łowieckich. Łączna powierzchnia użytkowa obwodów łowieckich, dla których w roku 1983 zgłoszono plany hodowlane do Nadleśnictwa Pińczów (po przeprowadzeniu korekt granic obwodów w roku 1985) wynosiła 176 600 ha⁵⁵.

Po zmianach ustrojowych w Polsce MOŚZNiL, działając na podstawie ustawy o lasach z roku 1991, przeprowadziło w roku 1992 kolejną reorganizację nadleśnictw w kraju⁵⁶. Zarządzeniem ministerialnym z 18 kwietnia Nadleśnictwo Pińczów podzielono na dwie jednostki administracyjne: Nadleśnictwo Pińczów i Nadleśnictwo Chmielnik. Pod zarządem Nadleśnictwa Pińczów pozostawiono obręby Piotrkowice i Teresów, natomiast obręby Chmielnik i Stopnica przeszły pod zarząd reaktywowanego Nadleśnictwa Chmielnik. W sumie po reorganizacji granic nadleśnictw pod nadzorem Nadleśnictwa Pińczów pozostało 27 obwodów łowieckich dzierżawionych zarówno przez koła łowieckie, jak i pozostających w zarządzie ZW PZŁ w Kielcach jako OHZ Bogucice. Łączna powierzchnia tych obwodów wynosiła 120 331,00 ha. Z wyjątkiem obwodu nr 135 dzierżawionego przez Koło Łowieckie nr 3 „Gawron” w Pińczowie, który zaliczony został do obwodów leśnych, pozostałe rewiry były obwodami polnymi. Trzy spośród obwodów, nad którymi Nadleśnictwo Pińczów sprawowało nadzór, nie miały w ogóle w swoich granicach lasów podległych administracji LP. Były to obwody 133 (OHZ Bogucice), 146 („Rys” Busko-Zdrój) i 158 („Diana” w Kazimierzy Wielkiej). Kilka innych obwodów miało natomiast zaledwie po kilka lub kilkanaście hektarów lasów podległych administracji LP. Kompetencje w zakresie nadzoru nad gospodarką łowiecką, jakie miały Lasy Państwowe, podtrzymała ustawa Prawo łowieckie z roku 1995. Pozycja nadleśnictw wzmocniona została nie tylko zapisami ustawy, ale również umowami dzierżawnymi, jakie zawierały koła

55 aZOPZŁwK, teczka: nr 1 Pińczów, nr 2 Pińczów, Nadl. Pińczów. Raport wysłany przez Nadleśnictwo Pińczów 12 kwietnia 1983 roku do Wydziału Rolnictwa Gospodarki Żywnościowej i Leśnictwa Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach.; Uchwała nr VI/63/85 w sprawie podziału województwa kieleckiego na obwody łowieckie z dnia 25 kwietnia 1985 r.

56 Dz.U., 1991, nr 101, poz. 444, Ustawa z dnia 28 września 1991 roku o lasach, rozdz. 6 art. 32, 3.

łowieckie ze starostami powiatowymi, gdzie zapisany został obowiązek przekazywania właściwemu nadleśnictwu sprawozdań z wykonania planów rocznych. Jeśli koło łowieckie na miesiąc przed zakończeniem sezonu łowieckiego wykonało mniej niż 50% planu pozyskania zwierzyny, właściwy nadleśniczy na mocy umowy zawartej pomiędzy kołem łowieckim a starostwem mógł wprowadzić na takim obwodzie łowieckim odstrzały zastępcze⁵⁷.

Do dalszego wzmocnienia nadzoru Lasów Państwowych nad gospodarką łowiecką doszło po wprowadzeniu ustawy Prawo łowieckie z roku 1995. W myśl ustawy gospodarka łowiecka miała być prowadzona nie tylko w oparciu o roczne plany łowieckie, ale również, co było nowością, o wieloletnie plany hodowlane. Roczne plany łowieckie sporządzane przez dzierżawców po zasięgnięciu opinii wójta (burmistrza lub prezydenta miasta) miały podlegać zatwierdzeniu przez właściwego nadleśniczego w uzgodnieniu z PZŁ. Właściwy nadleśniczy oprócz zatwierdzania rocznych planów hodowlanych zobowiązany został także do koordynowania rocznych planów łowieckich z wieloletnimi łowieckimi planami hodowlanymi. Obowiązek ten wprowadzony został bez względu na liczbę dzierżawionych przez koła arealów lasów. W efekcie korekty planów łowieckich na odstrzał zwierzyny drobnej, takiej jak: zające, bażanty czy nawet dzikie kaczkę, również zatwierdzało nadleśnictwo i nawet dla tych obwodów łowieckich, w których nie było w ogóle lasów należących do LP. Wszystkie spływające do Nadleśnictwa Pińczów plany łowieckie i wnioski o ich korektę musiały być jednakże wcześniej zaopiniowane przez władze gminy, na terenie której znajdował się obwód łowiecki⁵⁸. Sporządzanie wieloletnich planów hodowlanych znalazło się natomiast w kompetencji dyrektorów regionalnych dyrekcji państwowego gospodarstwa leśnego Lasy Państwowe⁵⁹. Ustawa prawo łowieckie z roku 1995 utrzymała zatem zasadę przypisania gospodarki łowieckiej do Lasów Państwowych. Rozwiązanie takie wymagało z kolei stworzenia większych aniżeli obwoły łowieckie jednostek hodowlanych. Utworzono zatem rejonów hodowlane. Jednym z głównych celów, jakie przyświecały wprowadzeniu rejonów hodowlanych, była troska o hodowlę

57 aKŁnr1wP, Teczka Dokumenty z lat 2006–2009, Umowa dzierżawy obwołu łowieckiego pomiędzy Starostwem Powiatowym w Pińczowie a Kołem Łowieckim „Nida” w Pińczowie z 30.03.2007 r.

58 W przypadku braku takiej opinii plany łowieckie i wnioski o korektę były odsyłane do koła z zaleceniem, aby uzyskało ono zgodę władz gminy (aNP, teczka Koła Łowieckiego „Pionier” w Kazimierzy W., Decyzja Nadleśniczego NP. z 23.01.2019 r. w sprawie zwiększenia planu odstrzałów bażantów; Podanie KŁ „Pionier” w Kazimierzy W. z 10.12.2010 r. w sprawie zwiększenia planu odstrzału zajęcy; teczka Koło Łowieckie „Hubert” w Proszowicach. Decyzja Nadleśnictwa Pińczów z 30.11.2010 r. w sprawie zwiększenia planu odstrzału bażantów przez KŁ „Hubert” w Proszowicach; Pismo Nadleśnictwa Pińczów do Koła Łowieckiego „Hubert” w Proszowicach z 25.11.2010 r. z zaleceniem o uzyskanie zgody na plan łowiecki ze strony władz gminnych).

59 Dz.U., 1995, nr 147, poz. 713, Ustawa z dnia 13 października 1995 roku – Prawo łowieckie, art. 3.8a, 8b.

takich zwierząt, jak łosie, jelenie czy dziki, wśród których istniała duża migracja przekraczająca granice obwodów łowieckich. Przy tworzeniu rejonów hodowlanych posłużono się typem krajobrazu naturalnego. Tworząc rejony hodowlane, nie uwzględniano zatem ani granic administracyjnych województw, ani granic nadleśnictw, ani zasięgu okręgów PZŁ. Przyjęto natomiast zasadę, że wielkość rejonu hodowlanego nie powinna przekraczać administracyjnych granic regionalnych dyrekcji LP⁶⁰. Na mocy nowych przepisów w roku 1997 utworzony został „Rejon Świętokrzyski” podległy Regionalnej Dyrekcji LP w Radomiu, który podzielony został na 4 rejony hodowlane. Przy Regionalnej Dyrekcji LP w Radomiu powstał jednocześnie Wydział Łowiectwa Komunikacji Społecznej i Edukacji⁶¹. Nadleśnictwo Pińczów zostało koordynatorem IV Rejonu Hodowlanego określanego jako „Pińczowski” lub jako „Lasy Pińczowskie”. Rejon ten charakteryzował się siedliskami polno-leśnymi. Za gatunki wiodące uznano na tym obszarze hodowlanym: zającą, bażanta oraz kuropatwę, natomiast gatunkami towarzyszącymi zostały: jelen, sarna i dzik⁶². W sumie IV Rejon Hodowlany

60 W. RADECKI, 2014, *Prawo łowieckie. Komentarz*, wyd. V, stan prawny na 21 kwietnia 2014 roku, Warszawa, s. 87; T. KUBACKI, 2008, *Planowanie łowieckie*, [w:] *Łowiectwo*, red. H. Okarma, A. Tomek, Kraków, s. 395.

61 W skład I Rejonu o nazwie „Puszcza Koziennicka-Stromecka” weszły obszary administrowane przez nadleśnictwa położone na terenie województwa radomskiego – w sumie 26 obwodów łowieckich. Były to obwody pozostające pod nadzorem nadleśnictw Dobieszyn, Koziennice, Radom i Zwoleń. Dla obwodów znajdujących się pod nadzorem Nadleśnictwa Dobieszyn gatunkiem wiodącym został jelen, daniel i zwierzyna drobna, dla pozostałych obwodów łowieckich I Rejonu Hodowlanego za zwierzynę wiodącą uznano dziką i zwierzynę drobną. II Rejon Hodowlany o nazwie „Radom” obejmował Nadleśnictwo Grójec z obwodami położonymi na terenie województwa skierniewickiego i radomskiego oraz nadleśnictwa Radom, Przysucha, Marcule, Zwoleń, Skarżysko położone w województwie radomskim, a także obwód nr 1 podległy pod Nadleśnictwo Ostrowiec Św. w województwie tarnobrzeskim. II Rejon Hodowlany obejmował w sumie 106 obwodów łowieckich. Do III Rejonu Hodowlanego nazwanego „Puszcza Świętokrzyska” włączono obwody znajdujące się pod nadzorem nadleśnictw: Przysucha, Barycz, Marcule, Skarżysko Kamienna na terenie województwa radomskiego, obwody łowieckie na terenie nadleśnictw: Stąporków, Starachowice, Ruda Maleniecka, Łągów, Kielce, Suchedniów, Włoszczowa, Daleszyce, Chmielnik, Zagnańsk, Jędrzejów, Ostrowiec Św. położone w województwie kieleckim oraz 7 obwodów na terenie województwa tarnobrzeskiego, które podlegały nadleśnictwom Ostrowiec Św. i Staszów, a także obwód 105 znajdujący się w województwie piotrkowskim na terenie Nadleśnictwa Barycz. W sumie były to 92 obwody łowieckie. Dla rejonu tego za gatunki wiodące w hodowli uznano jelenia i sarnę, a za gatunki towarzyszące: dziką i zwierzynę drobną (aNP,teczka Łowiectwo, Załącznik do pisma Dyrektora Regionalnej Dyrekcji LP w Radomiu Dariusza Bąka do wszystkich nadleśnictw z 30.06.1998 r.).

62 aNP, Plan urządzenia lasu, Opisanie ogólne, Nadleśnictwo Pińczów, obręby Piotrkowice Teresów, na okres od 01.01.2003 do 31.12.2012 s. 151; Dz.U. Województwa Kieleckiego nr 26, poz. 99, Rozporządzenie Wojewody Kieleckiego z dn. 24.06 1997 r.

rozciągał się na obszarze 102 obwodów łowieckich położonych w dwóch województwach: w kieleckim 76 obwodów i w tarnobrzeskim 26 obwodów⁶³.

Od roku 1997 Nadleśnictwo Pińczów zostało zatem zarówno instytucją zatwierdzającą i nadzorującą roczne plany łowieckie w kołach łowieckich, które dzierżawiły obwody w granicach administracyjnych Nadleśnictwa Pińczów, jak i koordynatorem wieloletnich planów hodowlanych, jakie powstały w obrębie IV Rejonu Hodowlanego. Zgodnie z rozporządzeniem MOŚZNiL z dnia 9 maja 1997 roku, dla każdego rejonu hodowlanego należało sporządzić wieloletni plan hodowlany na okres 10 lat. Pierwszy taki plan opracowano na okres od 1 kwietnia 1998 roku do 31 marca 2007 roku⁶⁴. W marcu 1998 roku Regionalna Dyrekcja LP w Radomiu określiła też podstawowe zasady hodowlane i wskaźniki zagęszczenia zwierzyny na jeden hektar powierzchni lasów, do jakich należało zmierzać realizując wieloletnie plany hodowlane⁶⁵. Do Nadleśnictwa Pińczów, jako koordynatora wieloletniego planu łowieckiego, spływały wyniki inwentaryzacji przeprowadzonej w nadleśnictwach, wchodzących w skład tegoż rejonu. Inwentaryzację przesyłano na trzech arkuszach. Na pierwszym znajdował się wykaz zwierzyny grubej: łosie, jelenie, daniela, sarny i dziki. Na drugim wyszczególniona została zwierzyna drobna i chroniona: zajęce, dzikie króliki, bażanty, kuropatwy, lisy, borsuki, jenoty, norki amerykańskie, kuny, tchórze, piżmaki, dzikie gęsi, dzikie kaczki, słonki, jarząbki, gołębie grzywacze, czaple, łyski, cietrzewie, bobry, wydry. Pozostawiono też jedną rubrykę na inne zwierzęta. W trzecim zestawieniu wykazane zostały ptaki drapieżne: jastrzębie, myszołowy, kruki, gawrony, wrony i sroki. Zestawienia zawierały także opisy struktury wiekowej samców zwierzyny płowej. Część nadleśnictw przesyłała też wykaz zadań, jakie ich zdaniem należało wykonać w poszczególnych obwodach łowieckich w czasie obowiązywania wieloletniego planu hodowlanego. W odrębnych zestawieniach zamieszczano opis i rodzaj kłusownictwa. Na podstawie danych nadesłanych przez inne nadleśnictwa wchodzące w skład IV Rejonu Hodowlanego Nadleśnictwo Pińczów

63 aNP, teczka Łowiectwo, Załącznik do pisma Dyrektora Regionalnej Dyrekcji LP w Radomiu Dariusza Bąka do wszystkich nadleśnictw z 30.06.1998 r.

64 W. RADECKI, 2014, dz. cyt., s. 87; T. KUBACKI, 2008, dz. cyt., [w:] *Łowiectwo*, red. H. Okarma, A. Tomek, Kraków, s. 395, 406.

65 Za optymalne uwarunkowania przyjęto: 1. Remizy śródpolne 1 ha na 1000 ha pól, 2. Poletka żerowe 1–2 ha na 1000 ha lasu, 3. Poletka zgryzowe 0,25–0,5 ha na 1000 ha lasu w zależności od nasilenia szkód łowieckich w lasach, 4. Zagospodarowanie łąk śródleśnych i przyleśnych – zależnie od potrzeb i możliwości terenowych, 5. Dzikie drzewa owocowe – 1 na 30 ha obwodu, 6. Paśniki – 1 na 200 ha lasu, 7. Lizawki 1 na 100 ha lasu. Określono również maksymalne zagęszczenie populacji zwierzyny łownej: 1–2 łosi na 1000 ha lasu, 10 jeleni na 1000 ha lasu, 30 saren na 1000 ha lasu, 20 danieli na 1000 ha lasu. Przyjęto też minimalne kryteria dla populacji zwierzyny drobnej: 5 zajęcy na 100 ha obwodu, 4–5 kuropatw na 100 ha obwodu, 1–2 bażantów na 100 ha obwodu. W piśmie nie podano liczby dzików, jaką można hodować w danych obwodach (aNP, Łowiectwo, Pismo ókolne Dyrektora RDLP w Radomiu z 25.03.1998 r.).

wieloletni plan hodowlany sporządzało, posługując się wyliczeniami określającymi dopuszczalne zagęszczenie zwierzyny na 1000 ha powierzchni obwodu łowieckiego⁶⁶.

Utworzenie rejonów hodowlanych zmniejszyło rolę PZŁ i zrzeszonych w nim kół łowieckich w planowaniu łowieckim, co prowadziło czasami do napięć na linii Lasy Państwowe – PZŁ. Przedstawiciele Lasów Państwowych, starając się utrzymać atmosferę dialogu z osobami reprezentującymi PZŁ, twardo jednakże obstawali przy swoim stanowisku w zakresie szkód wyrządzanych przez zwierzynę w uprawach leśnych. Zgodnie z zaleceniem dyrektora generalnego LP z 14 września 1994 roku, które nakazywało zwrócenie szczególnej uwagi na ograniczenie tychże szkód w lasach, Nadleśnictwo Pińczów prowadziło osłonę sadzonek i młodników, m.in. za pomocą grodzień, a także poprzez redukcje nadmiernej, zdaniem nadleśnictwa, liczby zwierząt łownych. Realizując wytyczne swojej dyrekcji, nadleśniczy Józef Wachnicki spotkał się jednakże ze sprzeciwem ze strony Zarządu Okręgowego PZŁ w Kielcach i kierownika OHZ Bogucice. Zdaniem przedstawicieli PZŁ w wyniku grodzień, jakie nadleśnictwo przeprowadzało w lasach znajdujących się na terenie obwodów zarządzanych przez OHZ, doszło do zagęszczania się saren w rejonach nieogrodzonych. Przyjęty na podstawie takiej inwentaryzacji plan odstrzału był zatem znacznie zawyżony w stosunku do liczby saren przypadających na ogólną powierzchnię lasu. W roku 2001 Zarząd Okręgowy PZŁ zwrócił się z prośbą o zmniejszenie pozyskania, gdyż zaproponowany przez nadleśnictwo plan hodowlany, zdaniem PZŁ, prowadził do nadmiernego wytrzebienia zwierząt. Adresatem pisma nie było jednakże Nadleśnictwo Pińczów, lecz dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu Adam Wasik⁶⁷. Najprawdopodobniej władze okręgowe PZŁ starały się wywierać w ten sposób dodatkową presję na nadleśniczym Wachnickim. W roku 2003 doszło do roboczego spotkania, w którym uczestniczyli łowczy wojewódzki Jarosław Mikołajczyk i kierownik OHZ Ryszard Grzywna reprezentujący PZŁ, z drugiej zaś nadleśniczy Józef Wachnicki i specjalista ds. ochrony lasu Barbara Stępień. Omawiano temat grodzień oraz inne aspekty gospodarki łowieckiej⁶⁸. Spotkanie to nie przyniosło jednakże zadowalających rezultatów dla przedstawicieli PZŁ, gdyż pomijanie na ścieżce służbowej nadleśnictwa przy zatwierdzaniu planów praktykowane było rok później przez ZO PZŁ. Z datą 19 kwietnia 2004 roku Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu skierowała do ZO PZŁ pismo, w którym zwracała się z prośbą, aby roczne plany łowieckie przed przesłaniem do RDLP przedstawiać do wglądu właściwym nadleśniczym. Proszono

66 aNP, teczki Wieloletni Plan Hodowlany.

67 aNP, teczka OHZ Bogucice obwody 182(120),183(121), 192(133), Pismo Przewodniczącego ZO PZŁ w Kielcach Jarosława Mikołajczyka do dyrektora RDLP w Radomiu Adama Wasiaka z 27.12.2001 r.

68 aNP, teczka Łowiectwo, Protokół ze spotkania przedstawicieli PZŁ Kielce oraz przedstawicieli nadleśnictwa Pińczów w dniu 20.08.2003 r. dotyczące prowadzenia prawidłowej gospodarki łowieckiej na terenie OHZ Bogucice.

również ZO PZŁ o dołożenie większej staranności przy wypełnianiu pierwszej części planu⁶⁹.

UDZIAŁ LEŚNIKÓW W TWORZENIU STRUKTUR PZŁ W LATACH 40. POWSTANIE KOŁA ŁOWIECKIEGO PRZY NADLEŚNICTWIE PIŃCZÓW W LATACH 1964–1965

Równoległe do zmian gospodarczo-strukturalnych, jakie władze komunistyczne przeprowadzały w kraju od roku 1944, postępował też proces reaktywowania administracji Lasów Państwowych oraz Polskiego Związku Łowieckiego, który starał się zostać stowarzyszeniem mającym wyłączność na prowadzenie gospodarki łowieckiej⁷⁰. Kiedy w roku 1944 grupa przedwojennych działaczy udała się na rozmowy do PKWN w sprawie reaktywowania struktur PZŁ, Edward Bertold, któremu w resorcie rolnictwa PKWN powierzono rozmowy w tej sprawie, polecił zarejestrować statut PZŁ w dawnym brzmieniu i przystąpić do odtwarzania struktur terenowych związku⁷¹. Inicjatywę odbudowy związku łowieckiego przez przedwojennych działaczy PZŁ PKWN starał się koordynować i kontrolować poprzez osoby mające objąć kierownicze stanowiska w regionalnych dyrekcjach LP. Leśnicy udający się na wyzwolone rejony otrzymali w załączniku listę przedstawicieli przedwojennych lokalnych władz PZŁ oraz szczegółową instrukcję, w jaki sposób należy przystępować do reorganizacji związku i tworzenia kół łowieckich. Komunistom początkowo udało się nawiązać aktywną współpracę jedynie z dwoma regionalnymi dyrekcjami LP. Były to dyrekcje w Radomiu i w Poznaniu. Na czele wojewódzkich rad łowieckich stanęli tam Edward Frankiewicz w Radomiu i prof. Edward Szechtel w Poznaniu⁷². Działaczom PZŁ, współorganizującym na nowo swoje struktury, dyrekcja LP w Radomiu i poszczególne nadleśnictwa udostępniały swoje siedziby. Z pisma, jakie 1 czerwca 1945 roku wysłane zostało do Pińczowa dowiadujemy się, iż wojewódzka rada łowiecka miała siedzibę w Radomiu w budynku Dyrekcji Lasów Państwowych, a funkcję łączącego wojewódzkiego pełnił wówczas inż. Bronisław Paszyński⁷³. Podlegli zarządowi w Radomiu nadleśniczowie obejmowali najczęściej funkcję

69 aNP,teczka OHZ Bogucice obwody 182(120),183(121), 192(133), Pismo RDLP w Radomiu podpisane przez zastępcę dyrektora ds. gospodarki leśnej dr. inż. Łukasza Brodziaka do ZO PZŁ w Kielcach z dnia 19.04.2004 r.

70 Inicjatywa odbudowy administracji Lasów Państwowych podjęta z inicjatywy leśników związanych z przedwojennymi strukturami LP dość obszernie omówiona została w artykule Władysława Chałupki (W. CHAŁUPKA, 2015, *Inż. Feliks Antoni Osiński i odbudowa struktur polskiego leśnictwa w 1944 roku*, SiMOKL, nr 14, s. 35–53).

71 J. STELIŃSKI, 1959, *Przed piętnastu laty*, ŁP, nr 14, s. 2–5.

72 Tamże; H. WAŃSKI, 2016, *Odrodzenie wielkopolskiego łowiectwa w latach 1945–1959*, SiMOKL, t. 16, s. 227–253.

73 APwK, SPwP 1945–1950 sygn. 126, s. 141.

łowczych powiatowych i już w drugiej połowie roku 1945 koordynowali zakładanie pierwszych kółek łowieckich⁷⁴. Tak też działo się i w powiecie pińczowskim. Nominowany na łowczego powiatowego Aleksander Pieróg, nadleśniczy Nadleśnictwa Pińczów, opierając się na rozporządzeniu prezydenckim z 1927 roku, doprowadził do zebrania założycielskiego grupy lokalnych myśliwych, które odbyło się w Pińczowie 21 października 1945 roku w siedzibie Nadleśnictwa Pińczów. W wyniku spotkania zawiązano w powiecie pińczowskim pierwsze od zakończenia wojny koło łowieckie, które przyjęło nazwę Koło Myśliwskie na Miasto i Gminę Pińczów. Na liście założycieli koła znalazło się też wielu leśników. Byli wśród nich zarówno pracownicy administracyjni nadleśnictwa, jak i gajowi. Z inicjatywy łowczego powiatowego doszło również do wyboru Powiatowej Rady Łowieckiej z siedzibą w Pińczowie⁷⁵.

Tworzone przy udziale łowczego powiatowego koła łowieckie opierały się początkowo na rozporządzeniu prezydenckim z roku 1927, ale już w pierwszej połowie roku 1946 nakazano wszystkim tym kołom przeprowadzić rejestrację w myśl przepisów o stowarzyszeniach. Referat społeczno-polityczny działający w ramach starostwa powiatu pińczowskiego 30 sierpnia 1946 roku informował łowczego powiatu pińczowskiego, że na terenie podległym starostwu zawiązały się następujące kółka łowieckie: Kółko Myśliwskie Administracji Lasów Państwowych „Sylwan”, Kółko Myśliwskie Gminy Boszczynek „Partyzant”, Kółko Myśliwskie Gminy Sancygniów „Lis”, Kółko Myśliwskie Gminy Chotel, Kółko Myśliwskie Gminy Bejsce, Kółko Myśliwskie Gminy Kazimierza Wielka oraz Kółko Myśliwskie Gminy Pińczów „Hubert”⁷⁶. W dniu 15 lipca 1947 roku z inicjatywą założenia kółka myśliwskiego pod nazwą „Dzik” wystąpili myśliwi z Zagóścia⁷⁷. Kolejne wnioski nadesłano do Urzędu Wojewódzkiego w październiku 1947 roku. Dostarczyli je członkowie założyciele Koła Myśliwskiego „Szarak” na gminę Bejsce oraz leśnicy założyciele Koła Łowieckiego „Sylwan” przy Nadleśnictwie Pińczów. Wniosek o rejestrację kolejnego stowarzyszenia napłynął do Urzędu Wojewódzkiego dopiero w marcu 1948, a złożyli go członkowie założyciele Koła Łowieckiego „Knieja” w Działoszycach⁷⁸. W lutym 1949 roku, po uzyskaniu pozytywnej opinii łowczego Feliksa Moskwy, wniosek o przyjęcie w szeregi PZŁ zgłosili do Wojewódzkiej Rady Łowieckiej w Kielcach członkowie Stowarzyszenia Łowieckiego w Koszycach⁷⁹. Jak widać z przedstawionego powyżej wykażu w latach 1946–1948 doszło w powiecie pińczowskim do znacznego rozpowszechnienia się idei uprawiania łowiectwa w ramach kół łowieckich. W okresie tym zmieniła się też koncepcja uczestnictwa leśników w kołach łowieckich. Już

74 M.K. NOWAK, 2008, *Powstanie Koła Łowieckiego w Wodzisławiu w świetle historii łowiectwa w powiecie jędrzejowskim*, ŁŚ, nr 2, s. 90–91.

75 APwK, SPwP 1945–1950 sygn. 126, s. 140–152; sygn. 198, s. 14–15.

76 APwK, SPwP 1945–1950 sygn. 198, s. 14–15.

77 APwK, SPwP 1945–1950 sygn. 128, s. 19–22, sygn. 198, s. 19–24.

78 APwK, UWK II sygn. 1555, s. 19.

79 APwK, SPwP 1945–1950, sygn. 133, s. 1–44.

pod koniec 1945 roku Dyrekcja Lasów Państwowych Radom wystosowała pisma do podległych nadleśnictw. W piśmie domagano się, aby wszyscy leśnicy, a przynajmniej leśnicy myśliwi, zapisywali się do Polskiego Związku Łowieckiego⁸⁰. Dysponując od 1946 roku własnymi obwodami łowieckimi leśnicy zatrudnieni w Nadleśnictwie Pińczów starali się natomiast założyć własne koło łowieckie o charakterze branzowym.

Sam fakt uzyskania pozytywnej opinii wojewódzkich władz PZŁ oraz złożenia przez minimum 15 myśliwych wniosku do starostwa o założenie nowego koła łowieckiego nie przesądzał jeszcze o jego rejestracji w urzędzie wojewódzkim jako stowarzyszenia. Począwszy od roku 1945, wszelkie wnioski o rejestrację stowarzyszeń opiniowane były bowiem przez UBP, który z uwagi na sytuację polityczną najczęściej ociągał się z wydawaniem zgody na tworzenie podmiotów, których członkowie uzyskiwali uprawnienia do posiadania broni palnej. Procedura rejestracji kół łowieckich niejednokrotnie trwała zatem miesiącami. Równie częstą praktyką stosowaną przez UBP w Kielcach było nieudzielanie jakiegokolwiek odpowiedzi na złożone wnioski. Wojewódzka Rada Łowiecka w Kielcach starała się wprowadzić mobilizować do działania Urząd Wojewódzki, ale efekty nacisków były bardzo mierne⁸¹. Na liście stowarzyszeń, które przed grudniem 1949 roku zostały zarejestrowane, znalazły się dwa koła z powiatu pińczowskiego. Były to koła łowieckie „Dzik” w Zagości i „Hubert” w Pińczowie. Ponadto 25 kół łowieckich, które złożyły wnioski o rejestrację, nie doczekało się żadnej odpowiedzi. Wśród kół, które nie otrzymały od urzędu wojewódzkiego odpowiedzi (najprawdopodobniej ze względu na brak opinii pozytywnej z UBP), były trzy koła z powiatu pińczowskiego. Były to: Koło Myśliwskie „Szarak” na gminę Bejsce, Koło Myśliwskie „Knieja” w Działoszycach oraz zrzeszające leśników Koło Myśliwskie „Sylwan” przy Nadleśnictwie Pińczów⁸². Nie udało się niestety ustalić, czy koło to uzyskało ostatecznie zgodę władz bezpieczeństwa na legalną działalność.

W powiecie pińczowskim pod koniec lat 40. nadal utrzymano zasadę powoływania nadleśniczego na stanowisko łowczego powiatowego. W okresie tym funkcję taką pełnił nadleśniczy Feliks Moskwa. To on w latach 1948–1949 był też przewodniczącym pierwszej komisji egzaminacyjnej w Działoszycach, która oceniała wiadomości z dziedziny łowiectwa wśród kandydatów starających się o członkostwo w PZŁ⁸³.

80 APwK, Nadleśnictwo Wodzisław, sygn. 33, k. 38.

81 W grudniu 1949 roku ze 110 wniosków złożonych do Wojewódzkiej Rady Łowieckiej w Kielcach o rejestrację kół łowieckich Urząd Wojewódzki rozpatrzył pozytywnie jedynie 43 (APwK, UWK II sygn. 1555, s. 18–19).

82 APwK, UWK II sygn. 1555, s. 18–19.

83 APwK, SPwP 1945–1950, sygn. 126, 133; aZOPZŁwK,teczka: nr 1 Pińczów, nr 2 Pińczów, Nadl. Pińczów, Deklaracje członkowskie z lat pięćdziesiątych.; Kronika Koła Łowieckiego nr 2 w Pińczowie t. I, s. 35.

Do inicjatywy powołania koła łowieckiego leśników przystąpiono ponownie w latach 60. Połączenie Nadleśnictwa Pińczów z Nadleśnictwem Teresów zwiększyło liczbę leśników w obrębie usamodzielnionej już jednostki administracji Lasów Państwowych, jaką było Nadleśnictwo Pińczów. W środowisku tym zapewne żywa była jeszcze pamięć o inicjatywie założenia w drugiej połowie lat 40. Koła Łowieckiego „Sylwan” przy Nadleśnictwie Pińczów. Do utworzenia własnego koła łowieckiego zachęcały też zapisy nowej ustawy z roku 1959 o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim, w myśl której hodowla zwierzyny na terenie lasów państwowych scedowana została ponownie na nadleśnictwa. Osobami będącymi siłą napędową projektu utworzenia nowego koła łowieckiego o charakterze branżowym byli jednakże leśnicy młodego pokolenia, którzy chcieli zostać myśliwymi. Ambicje pracowników Nadleśnictwa Pińczów, by posiadać własne koło łowieckie nie były jednakże zbyt dobrze postrzegane wśród członków działającej od roku 1960 Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie⁸⁴. Można przypuszczać, że jednym z powodów niechęci do projektu utworzenia nowego koła ze strony PRŁ w Pińczowie były spory, jakie toczyły się pomiędzy leśnikami a działaczami PZŁ po wprowadzeniu prawa łowieckiego z roku 1952. Z pewnością chodziło również i o obwód łowiecki, który w przypadku powstania koła łowieckiego należało przydzielić leśnikom do zagospodarowania. Korzystne warunki do założenia własnego koła nastąpiły dla leśników w roku 1964. Wygasły wówczas stare umowy o dzierżawę obwodów łowieckich, a jednocześnie w całym kraju przeprowadzano gruntowne zmiany granic obwodów. Mając poparcie ze strony prezydium powiatowej rady narodowej inicjatywa leśników, mimo oporów, jakie początkowo stawiała Powiatowa Rada Łowiecka w Pińczowie, została zrealizowana pozytywnie. Zebranie organizacyjne w sprawie założenia nowego koła odbyło się 8 października 1964 roku⁸⁵. Podczas spotkania zgodnie podkreślano, że koło łowieckie wpłynie na poprawę poziomu gospodarki łowieckiej. Dzięki utworzeniu nowego koła łowieckiego zwiększyć miało się także zainteresowanie sprawami łowieckimi wśród pracowników nadleśnictwa. Jak twierdził Władysław Gawron, pracę na rzecz łowiectwa leśnicy traktować mieli już nie jako obowiązek służbowy, lecz miała być ona od tej pory

84 Inicjatywa powołania nowego koła i przebieg procesu rejestracji obszernie został omówiony w artykule zamieszczonym na łamach „Łowca Świętokrzyskiego” (M.K. Nowak, 2017, *Zawiłe początki Koła Łowieckiego nr 3 w Pińczowie*, ŁŚ, nr 2(81), s. 90–98).

85 aKŁnr3wP, Akta różne od 1985 do 1990, Lista obecności na zebraniu w dniu 8.10.1964 r. Zebranie prowadził Tadeusz Plesner, leśniczy z leśnictwa Bogucice. Na spotkanie przybyło prawdopodobnie trzynaście osób, choć tylko cztery z nich podpisały listę obecności. Byli to: Tadeusz Plesner, Józef Kasprzyk, Bogdan Laskowski i Eugeniusz Skrabski. Oprócz tego na liście znajdowały się nazwiska Bronisława Zarasia, Witolda Miętkiewicza, Władysława Gawrona, Jana Dymka, Aleksandra Zachariasza, Stanisława Kowalskiego, Mariana Rucińskiego, Jana Sępnia i Józefa Omasty. O tym, że kilka osób, które nie złożyły podpisu na liście obecności, było na zebraniu organizacyjnym świadczy natomiast treść protokołu z tego spotkania.

wykonywana przez nich z pasją⁸⁶. Oficjalna decyzja Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Pińczowie w sprawie wydzierżawienia nowemu kołu obwodu łowieckiego nr 307 o powierzchni 4976 ha wydana została 24 lutego 1965 roku. W uzasadnieniu podkreślono, że obwód ten był dotychczas najbardziej zaniedbany pod względem hodowli spośród wszystkich obwodów, jakie znajdują się na terenie powiatu, i wymagał specjalnej opieki. W dodatku położony był na terenie 7 osad leśnych, a zatem zdaniem PRN w Pińczowie najbardziej efektywną gospodarkę łowiecką prowadzić tam mogło koło zrzeszające w swoich szeregach leśników⁸⁷. W dniu 24 lutego 1965 roku PRŁ w Pińczowie przesłała też zarządowi Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów zatwierdzony statut koła z zawiadomieniem, że zostało ono zarejestrowane przez PPRN w Pińczowie jako Koło Łowieckie nr 3 w Pińczowie, choć w przyszłości koło to nadal posługiwało się nazwą Koło Łowieckie przy Nadleśnictwie Pińczów. Powiatowa Rada Łowiecka w Pińczowie w piśmie skierowanym do zarządu koła prosiła natomiast, aby koło uregulowało pozostałe formalności dotyczące członkostwa, informując, że wszystkich kandydatów należy zobowiązać do załatwienia formalności związanych z przynależnością do PZŁ⁸⁸.

Dzierżawa jednego obwodu łowieckiego, jaką uzyskali leśnicy, zakładając koło, nie do końca ich satysfakcjonowała. Już w latach 70. Koło Łowieckie przy Nadleśnictwie Pińczów zaczęło starać się o przydział drugiego obwodu. Jak się jednak okazało, formalny nadzór nadleśnictwa nad gospodarką łowiecką nie dawał ludziom związanym z Lasami Państwowymi pozycji uprzywilejowanej w zabiegach o korzystanie z łowisk. O tym, kto będzie polował na danym obwodzie łowieckim, w praktyce decydowała wojewódzka rada łowiecka oraz zarząd wojewódzki PZŁ. Często członkami wojewódzkiej rady łowieckiej były osoby wywodzące się z nomenklatury, powiązane z wojewódzkimi strukturami partyjnymi lub nawet z resortem spraw wewnętrznych. W stosunku do ludzi zatrudnionych w gospodarce leśnej mieli oni zatem o wiele silniejszą pozycję w negocjacjach z urzędem wojewódzkim. Ta przewaga ze strony działaczy PZŁ nad leśnikami uwidoczniła się ponownie w roku 1984. Mimo że wniosek o przydział nowego obwodu dla Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów popierany był przez samego nadleśniczego, to jednak obwód został przekazany w zarząd

86 zZF, Koło Łowieckie nr 3 w Pińczowie, Protokół z zebrania spisany dnia 8 października 1964 r. w sprawie założenia Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów.

87 aKŁnr3wP, akta różne od 1985 do 1990, Odpis decyzji PRNwP z 24.02.1965 r. Podstawę prawną, na jaką powoływano się w decyzji, stanowiły: art. 55 ust.4 p. 4 ustawy z dnia 25 stycznia 1958 roku o radach narodowych (Dz.U., 1963, nr 29, poz. 172) oraz art. 15 ust. 2 ustawy z 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim (Dz.U. nr 36, poz. 226).

88 aKnr3wP, Akta różne od 1965 do 1975, Zawiadomienie o rejestracji koła wysłane przez PRŁ w Pińczowie z dnia 24.02.1965 r.

Wojewódzkiej Radzie Łowieckiej w Kielcach jako jeden z obwodów wchodzących w skład OHZ Bogucice⁸⁹.

Zupełnie inny w charakterze był udział leśników w komisjach mieszanych powoływanych do szacowania szkód (poruszone poniżej) czy też w komisjach dokonujących oceny przyczyn upadku zwierząt łownych, które znalezione zostały bądź to przez myśliwych, bądź przez pracowników zatrudnionych przy robotach w lesie, bądź też samych leśniczych. Mieszane komisje składające się z leśników i myśliwych powoływano niekiedy do oceny stanu technicznego urządzeń łowieckich znajdujących się na gruntach LP⁹⁰.

PROBLEM Z SZACOWANIEM I ROZLICZANIEM SZKÓD ŁOWIECKICH WYRZĄDZONYCH PRZEZ ZWIERZYNĘ W PŁONACH I UPRAWACH ROLNYCH

Rozporządzenie prezydenta z 1927 roku nakładało obowiązek wynagradzania szkód wyrządzonych przez zwierzynę w uprawach i płodach rolnych na łowieckich użytkownikach terenu, na którym zwierzyna czyniąca szkody miała swoją ostoję. Wypłata odszkodowań w świetle tego prawa odbywać się miała na podstawie dobrowolnej ugody pomiędzy poszkodowanym a zobowiązanym do zapłaty. Takie uregulowanie sprawy odszkodowań prowokowało jednakże częste spory o „stałą ostoję” zwierzyny. Unikano także dzierżawienia obwodów łowieckich, gdzie występowała duża liczba zwierzyny grubej⁹¹. Jak dotychczas nie można ustalić, jak przebiegało na ziemi pińczowskiej rozwiązywanie problemu szkód wyrządzonych przez zwierzynę w płonach i w uprawach rolnych w drugiej połowie lat 40., ani też w pierwszych latach kolejnej dekady. Z danych, jakie przytaczano w „Łowcu Polskim” na przykładzie województwa kosczańskiego, wynikało natomiast, że do roku 1951 następował sukcesywny wzrost kwot od-

89 Jak widać z przebiegu zdarzeń, Wojewódzka Rada Łowiecka i Zarząd Wojewódzki PZŁ w Kielcach kierowany przez Tadeusza Kornatkę miały znacznie większe poparcie ze strony kieleckiego aktywu partyjnego aniżeli kierownictwo Nadleśnictwa Pińczów. Przejęcie nowego obwodu łowieckiego na rzecz OHZ było bowiem na ręce polującym dygnitarzom partyjnym z Kielc. W wydzierżawieniu nowego obwodu na rzecz OHZ widzieli oni zarówno korzyści własne, jak i możliwość zapraszania gości na polowania do obwodów wydzielonych, by w ten sposób załatwiać z przedstawicielami władzy centralnej lub też innymi wpływowymi ludźmi sprawy, które przynosiły korzyść dla regionu i miały wpływ na ich karierę (na podstawie rozmów z Ryszardem Grzywną).

90 aNP, teczka OHZ Bogucice obwody 182(120), 183(121), 192(133), Protokoły spisane na okoliczność stwierdzenia upadku zwierzyny łownej; Koło Łowieckie nr 2 „Orzeł” w Busku-Zdroju, Protokół z 26.02.2012 z przeprowadzonej kontroli urządzeń łowieckich w lesie chochelskim.

91 St. P., 1955, *Sprawa odszkodowań uregulowana*, ŁP, nr 5, s. 3; T. PASŁAWSKI, 1969, *Łowiectwo...*, s. 286.

szkodowań, jakie wypłacano rolnikom. Z analizy jaką przeprowadził autor artykułu można wywnioskować, że wzrost odszkodowań nie szedł jednak w parze ze wzrostem liczby zwierząt w łowisku, a na progresję wypłat miały jego zdaniem wpływ inne czynniki. Szacowaniem szkód w tym czasie zajmowali się przedstawiciel gromadzkiej rady narodowej, przedstawiciel Samopomocy Chłopskiej oraz pracownik administracji Lasów Państwowych – najczęściej leśniczy, którzy z różnych przyczyn czynili ustępstwa wobec zgłaszających szkodę rolników⁹².

Problem szkód wyrządzanych przez zwierzynę w uprawach i plonach podjęty został na początku lat 50., kiedy władze w kraju przystąpiły do generalnej reorganizacji całego modelu łowiectwa. Dekret o prawie łowieckim z dnia 29 października 1952 roku obowiązek wynagradzania za szkody wyrządzone przez dziki, jelenie i daniele w uprawach i plonach rolnych nałożył na dzierżawców obwodów łowieckich, a tam, gdzie nie były one wydzierżawione, na zarządców tychże obwodów⁹³. Dekret o prawie łowieckim z 1952 r. nie omawiał jednakże postępowania przy zgłaszaniu i szacowaniu szkód, ani też przy wypłacie odszkodowań, gdyż art. 5 ustawy z dnia 28 marca 1952 roku o ubezpieczeniach przewidywał wprowadzenie na terenie całego państwa obowiązku odpowiedzialności cywilnej za szkody łowieckie. Odpowiedzialność za szacowanie i wypłatę odszkodowań spadała zatem na ubezpieczyciela. Rozwiązanie takie, jak twierdzono w prasie łowieckiej, okazało się dość wadliwe w praktyce, gdyż odpowiedzialny za szacowanie szkód i wypłacanie odszkodowań Polski Zakład Ubezpieczeń stał się pośrednikiem pomiędzy poszkodowanym rolnikiem a w właścicielem zwierzyny, którym od 1952 roku było państwo⁹⁴. Trudno jednoznacznie stwierdzić jaki był faktyczny powód fiaska przyjętej w roku 1952 koncepcji rozwiązania problemu szkód wyrządzonych przez zwierzynę. Po niespełna trzech latach wprowadzono natomiast istotną zmianę tego prawa. W dekrete o zmianie dekretu o prawie łowieckim oraz w idącym w ślad za nim rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1955 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i plonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele zapisano, że państwo odpowiada za te szkody⁹⁵. Mimo pewnych obwarowań i zastrzeżeń, odszkodowania w uprawach i plonach wyrządzone przez dziki, jelenie i daniele generalnie pokrywane miały być ze środków budżetu centralnego. Szkody miały zostać zgłoszone do

92 J. JAROSZ, 1961, *Myśliwi a odszkodowania*, ŁP, nr 15, s. 3–4.

93 Dz.U., 1952, nr 44, poz. 300, Dekret o prawie łowieckim z dnia 29 października 1952 roku, rozdz. VI art. 22–25.

94 St. P., 1955, dz. cyt., ŁP, nr 5, s. 3.

95 Dz.U., 1955, nr 18, poz. 107, Dekret z 18 kwietnia 1955 roku o zmianie dekretu o prawie łowieckim; Dz.U., 1955, nr 18, poz. 112, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1955 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i plonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele; St. P., 1955, dz. cyt., ŁP, nr 5, s. 3; T. PASŁAWSKI, 1969, *Łowiectwo*, s. 287; M. WÓJCIK, 2012, *Szkody łowieckie a odpowiedzialność dzierżawców i zarządców*, [w:] *Problemy współczesnego łowiectwa w Polsce*, red. D.J. Gwiazdowicz, Poznań.

prezydiów gromadzkich rad narodowych, a ich szacowania dokonywały komisje szacunkowe powołane przy prezydiach gromadzkich (miejskich) rad narodowych. Odszkodowania miały być natomiast wypłacane przez właściwe miejscowo nadleśnictwa, po zatwierdzeniu wysokości odszkodowania przez rejon Lasów Państwowych⁹⁶. Już w latach 50. administracja Lasów Państwowych stała się zatem instytucją uczestniczącą w rozwiązywaniu problemu szkód, jakie dzikie zwierzęta wyrządzały w uprawach rolników. Nie zakończyło to jednak problemu odszkodowań w latach 50.⁹⁷

Kolejna zmiana w zakresie finansowania odszkodowań została wprowadzona ustawą z dnia 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim. Ustawa, rozróżniając dzierżawców obwodów łowieckich zrzeszonych w PZŁ i dzierżawców niezrzeszonych, zobowiązywała tych drugich do zwrotu pełnej kwoty odszkodowań przedsiębiorstwu Lasy Państwowe za szkody wyrządzone przez zwierzynę (łośie, jelenie, dziki i daniele). W przypadku dzierżawców zrzeszonych w PZŁ zwrot kosztów poniesionych przez przedsiębiorstwo Lasy Państwowe miał być częściowy, przy czym ustawodawca zastrzegł, że rozporządzeniem Rady Ministrów określi zasady i tryb, a także wysokość refundacji, jakie dzierżawcy (koła łowieckie) będą musieli zwracać nadleśnictwom⁹⁸. W zamierzeniu Ministerstwa LiPD decyzja ta miała odciążyć koła łowieckie od wydatków za szkody wyrządzone przez zwierzynę po to, aby mogły one zwiększyć nakłady na zagospodarowanie łowisk polnych⁹⁹. Wspomniane rozporządzenie wydane zostało w 1960 roku. Rolnik pod rygorem utraty roszczenia był zobowiązany zgłosić szkodę do 4 dni do właściwego nadleśnictwa. W skład komisji szacującej szkodę wchodził natomiast przedstawiciel gromadzkiej rady narodowej, przedstawiciel Lasów Państwowych oraz reprezentujący środowisko myśliwych przedstawiciel powiatowej rady łowieckiej¹⁰⁰.

96 Dz.U., 1955, nr 18, poz. 112, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1955 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i plonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele.

97 Dz.U., 1955, nr 18, poz. 108, Dekret z dnia 18 kwietnia 1955 roku o zmianie dekretu o prawie łowieckim; Dz.U., 1955, nr 18, poz. 112, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 kwietnia 1955 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach przez dziki, jelenie i daniele; M. MUĆKO, 1973, *50 lat Polskiego Związku Łowieckiego*, ŁP, nr 6, s. 3; *Dział prawny*, 1955, ŁP, nr 7, s. 3; Dz.U., 1957, nr 42, poz. 194, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 sierpnia 1957 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i plonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele.

98 Dz.U., 1959, nr 36, poz. 226, Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim, rozdz. VII.

99 R. GESING, 1962, *Kierunki polityki łowieckiej*, ŁP, nr 10, s. 2–3.

100 Dz.U., 1960, nr 5, poz. 32, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 stycznia 1960 roku w sprawie odszkodowań wyrządzonych w uprawach i plonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele. Zwolnienie z refundacji byli jedynie dzierżawcy zrzeszeni w PZŁ, jeśli

Zmianom, jakie zostały wprowadzone przez ustawę z 1959 roku, towarzyszyły reorganizacje w sposobie zarządzania i finansowania przedsiębiorstwa Lasy Państwowe. Przez pierwsze kilka lat funkcjonowania nowego porządku szkody łowieckie nie przedstawiały większego problemu dla administracji Lasów Państwowych. W przypadku Nadleśnictwa Pińczów miał na to wpływ stosunkowo niski stan pogłowia zwierzyny grubej. Według komisji sporządzającej długoletni plan urządzenia gospodarstwa leśnego stan zwierzyny w obrębie lasów Nadleśnictwa Pińczów, z wyjątkiem obwodu łowieckiego nr 266 – uroczyska Bogucice, był zbyt niski w stosunku do możliwości wyżywienia, jakie stwarzały tutejsze drzewostany. W opinii członków komisji koła łowieckie w powiecie pińczowskim powinny być wręcz czynić starania w celu zwiększenia liczebności saren i dzików. W konkluzji postulowano, aby zwierzostany objąć ochroną przed kłusownikami i prowadzić intensywne dokarmianie w trakcie zimy¹⁰¹. Innym czynnikiem wpływającym na małą uciążliwość szkód łowieckich dla budżetów nadleśnictw była struktura gospodarki finansowej w Lasach Państwowych. Reaktywowany w roku 1958 przy Ministerstwie Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego Naczelny Zarząd Lasów Państwowych był początkowo jednostką budżetową powołaną do kierowania przedsiębiorstwami LP. Dwa lata później, a więc w roku 1960, wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zasad gospodarki finansowej państwowych przedsiębiorstw przemysłowych i ich zjednoczeń, objętych planem centralnym. Po upływie kolejnych dwóch lat przedsiębiorstwo Lasy Państwowe, mimo odrębnej specyfiki, zrównane zostało pod względem zasad prowadzenia gospodarki finansowej z przedsiębiorstwami przemysłowymi¹⁰². W ten sposób w pierwszej połowie lat 60. wszelkie koszty ochrony i utrzymania łowisk oraz odszkodowania łowieckie, za poniesione w plonach i uprawach straty płacone były *de facto* z budżetu centralnego. Sytuacja ta, bardzo korzystna dla kół łowieckich i rolników, miała jednakże swoje mankamenty. W okresie tym następował niewspółmierny do wpływów do kasy Lasów Państwowych wzrost kosztów własnych produkcji i usług w lasach. Deficyt, jaki powstawał w gospodarce leśnej, władze państwowe starały się ograniczyć, zmuszając nadleśnictwa do prowadzenia racjonalnej gospodarki finansowej. Już w roku 1966 Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego zobowiązywało nadleśnictwa do czynnego zapobiegania szkodom wyrządzanym przez zwierzynę w plonach i uprawach¹⁰³. W jednym z pism, jakie Nadleśnictwo Pińczów skierowało wówczas do Powiatowej Rady Łowieckiej

łowiecki plan hodowlany do danego obwodu nie przewidywał pozyskania zwierzyny, która wyrządzała szkody w uprawach i plonach rolnych.

101 aNP, Plan urządzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów na okres 1958/59 do 1967/68, T. I, k. 86 verso.

102 J. BRODA, 2007, dz. cyt., t. II, s. 46.

103 Na okólnik MLiPD z 18 lipca 1966 roku powoływano się w zawiadomieniu o naradzie, jaka miała odbyć się w Okręgowym Zarządzie Lasów Państwowych w Radomiu (aKŁnr1wP, akta z lat 1970–1976, Pismo Nadleśnictwa Chmielnik do Zarządu Koła Łowieckiego nr 1 Nida w Pińczowie z 12 czerwca 1971 r.).

w Pińczowie, czytamy: „W wypadku uchylania się od obowiązku odstrzału dzików – Nadleśnictwo zgodnie z obowiązującymi przepisami zorganizuje w lasach na dzierżawionym przez Wasze Koło obwodzie łowieckim, polowanie interwencyjne na koszt dzierżawcy obwodu, zapraszając na nie okolicznych myśliwych”¹⁰⁴. Nadleśniczy Aleksander Graczyk dopingował koła łowieckie do odstrzału dzików również i w roku 1967¹⁰⁵. Możliwości reagowania nadleśnictw na nadmiar zwierzyny grubej stwarzały też przepisy o rocznym planie pozyskania, który musiał być zatwierdzony przez nadleśnictwa. Z korespondencji, jaka się zachowała, nie wynika jednak, aby Nadleśnictwo Pińczów dążyło za wszelką cenę do drastycznych redukcji pogłowia dzika. Na przykład w łowieckim planie hodowlanym Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów za okres od wiosny 1966 roku do wiosny roku 1967 znajdujemy adnotację: „Nadleśnictwo Pińczów stwierdza, że wykazany stan ilościowy na początek roku zgodny jest z przeprowadzoną inwentaryzacją zwierzyny na dzień 19 lutego 1967. Założenie planowe realne”¹⁰⁶. Sprawa ograniczania szkód łowieckich i zapobiegania im stała się dla nadleśnictw o wiele bardziej istotna z chwilą, kiedy w roku 1968 utworzona została organizacja gospodarcza Lasy Państwowe działająca na zasadach samodzielnego przedsiębiorstwa państwowego zobowiązanego do kierowania się zasadą zrównoważonego bilansu pomiędzy kosztami własnymi a wpływami ze sprzedaży swojej produkcji. Był to jeden z efektów wprowadzania w kraju Nowego Mechanizmu Ekonomicznego. Nie podważając zasad gospodarki socjalistycznej, państwo ograniczyło znacząco dotacje dla przemysłu, zmniejszając jednocześnie zakres kontroli tychże¹⁰⁷. Koszty szkód łowieckich wyrządzonych przez łosie, jelenie i dziki w plonach i uprawach rolnych nadleśnictwa musiały wypłacać z własnych środków obrotowych. Zmiany te w kolejnych latach prowadziły do coraz większego napięcia pomiędzy administracją Lasów Państwowych a PZŁ.

W roku 1973, po wejściu w życie noweli do ustawy z roku 1959, odszkodowania za szkody wyrządzone przez zwierzynę w plonach i uprawach rolnych przeniesione zostały w znacznej mierze na dzierżawców obwodów łowieckich. W myśl instrukcji MLiPD z 29 września 1973 roku przedstawiciele koła łowieckiego uzyskali prawo uczestniczenia w szacowaniu szkód, choć decydujący głos należał do komisji zajmującej się obliczaniem wyników z szacowania, która dokonywała obrachunku kwoty, jaką należało obciążyć koło łowieckie. W składzie

104 zZF Powiatowa Rada Łowiecka w Pińczowie, teczek IV, Pismo skierowane do Koła Łowieckiego nr 1 i Koła Łowieckiego nr 2 w Pińczowie oraz Zarządu Wojewódzkiego PZŁ w Kielcach i Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie z dnia 17 listopada 1966 r.

105 zZF Powiatowa Rada Łowiecka w Pińczowie, teczek IV, Pismo skierowane do Koła Łowieckiego nr 1 i Koła Łowieckiego nr 2 w Pińczowie oraz Zarządu Wojewódzkiego PZŁ w Kielcach i Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie z dnia 20 stycznia 1967 r.

106 aKŁnr3wP, teczek: akta różne z lat 1965–1975, Łowiecki plan hodowlany na 1966/67.

107 J. BRODA, 2007, dz. cyt., t. II, s. 75, 188; M. ZAREMBA, 2003, „Bigosowy socjalizm” *Dekada Gierka*, [w:] *Polacy wobec PRL. Strategie przystosowawcze*, red. G. Miernik, Kielce, s. 184.

komisji powołanej przy Nadleśnictwie Pińczów znaleźli się trzej przedstawiciele Lasów Państwowych oraz reprezentant powiatowej rady łowieckiej. Byli to: adiunkt Józef Wachnicki, główny księgowy Bogdan Laskowski, referent techniczno-leśny Aleksander Zachariasz oraz przedstawiciel PRŁ w Pińczowie Aleksander Jurkowski. I tak w roku 1973 wyliczono, że odszkodowanie z tytułu szkód wyrządzonych przez dziki wynosić będzie dla Koła Łowieckiego „Nida” w Pińczowie 3177 zł. Koło obciążone zostało następnie fakturą przez nadleśnictwo. Według wstępnego oszacowania, jakie przeprowadziło Nadleśnictwo Pińczów za rok 1974, pińczowska „Nida” zobowiązana była wpłacić do kasy nadleśnictwa około 3500 zł¹⁰⁸. Jak na budżety kół łowieckich, które na początku lat 70. przeżywały problemy finansowe, była to dość znacząca kwota. Nowy sposób wyliczania odszkodowań wywołał zatem liczne zadrażnienia pomiędzy kołami łowieckimi a nadleśnictwami. Pod koniec 1974 roku Zarząd Wojewódzki PZŁ w Kielcach wystosował nawet specjalny okólnik, w którym m.in. wzywał koła do zgłaszania wszelkich przypadków bezzasadnego naliczania przez nadleśnictwa odszkodowań¹⁰⁹. Problemy, jakie pojawiły się po wydaniu instrukcji MLIpD z 29 września 1973 roku starano się uregulować kolejnymi rozporządzeniami. Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 15 sierpnia 1975 roku wprowadzony został dość skomplikowany sposób rozliczania odszkodowań. „Na podstawie przeciętnej wysokości odszkodowań przypadającej na 1 ha powierzchni leśnej, o której mowa w ust 1. właściwe nadleśnictwa ustalą odszkodowania przypadające na dzierżawione obwody łowieckie proporcjonalnie do powierzchni leśnej wchodzącej w skład obwodów łowieckich dzierżawionych przez dzierżawców zrzeszonych w Polskim Związku Łowieckim”¹¹⁰. W kolejnym punkcie rozporządzenia zawarto zapis: „Dzierżawcy obwodów zrzeszeni w Polskim Związku Łowieckim obowiązani są zwrócić właściwemu przedsiębiorstwu lasów państwowych 25% wypłaconych odszkodowań przypadających na dany obwód w terminie do dnia 31 marca każdego roku”¹¹¹. Tak skonstruowany zapis starał się pogodzić interesy nadleśnictwa przy utrzymaniu obowiązkowego kontyngentu dziczyzny, jaki nałożono na koła łowieckie. W roku 1976 Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego wydało kolejną instrukcję w sprawie szacowania szkód wyrządzonych w uprawach i plonach rolnych przez dziki, łosie, jelenie i daniele. Określony został wzór, jaki nadleśnictwa winny stosować w naliczaniu odszkodowań,

108 aKŁnr1wP, akta z lat 1970–1976, Zawiadomienie wysłane przez KŁ „Nida” w Pińczowie do Nadleśnictwa Pińczów w Pińczowie z 22 czerwca 1974 r.

109 aKŁnr1wP, akta z lat 1970–1976, Okólnik ZW PZŁ w Kielcach z 16 XII 1974 r. w sprawie odszkodowań za rok 1974.

110 Dz.U., 1975, nr 28, poz. 146, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1975 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i plonach przez dziki, łosie, jelenie i daniele

111 Tamże, paragraf 12 punkt 2 i 3.

które koła łowieckie miały zwrócić nadleśnictwu¹¹². Częste zmiany przepisów wywoływały liczne problemy przy wyliczaniu wielkości szkód. W 1977 roku wyliczona przez nadleśnictwo wysokość odszkodowania, jakie Koło Łowieckie „Nida” miało zapłacić, wyniosła 30 752 zł. Po dokładnym przeanalizowaniu okazało się, że nadleśnictwo, licząc odszkodowania, zawyżyło powierzchnię lasów, jakie znajdowały się w dzierżawionym przez koło obwodzie, i zamiast 2159 ha przyjęło obszar 2823,3 ha. Wyliczenie to zakwestionowane zostało zatem przez zarząd koła¹¹³. Nie był to jednak ostatni przypadek dyskusji i sporów na temat wielkości odszkodowań między kołami łowieckimi a Nadleśnictwem Pińczów. W roku 1979 pińczowska „Nida” najpierw zapłaciła 25% kwoty odszkodowania, co równało się kwocie 19 676 zł, a następnie Nadleśnictwo Pińczów zwróciło kołu 11 806 zł uznając, że kwotą właściwą jest równowartość 10% ogólnej sumy odszkodowań, a więc 7870 zł¹¹⁴.

W skali całego kraju kwoty płaconych odszkodowań za szkody wyrządzone przez zwierzynę w plonach i uprawach rolnych zwiększyły się znacząco w latach 1980–1981¹¹⁵. Jerzy Krupka, przewodniczy Zarządu Głównego PZŁ, upatrywał kilka przyczyn tego zjawiska. Jego zdaniem wpływały na to podniesione ceny płodów rolnych, wzrost powierzchni upraw kontraktowanych, jak również nieprawidłowości w naliczaniu szkód¹¹⁶. Oprócz wymienionych przez Krupkę przyczyn wzrostu kwot odszkodowań należy przypuszczać, że wielu rolników mających nadal indywidualne gospodarstwa w okresie „Solidarności” zdobyło się na odwagę i zaczęło domagać się od państwa swoich praw. Władze PRL starały się natomiast w tym czasie usilnie ograniczyć koszty funkcjonowania różnych dziedzin gospodarki państwowej. Sposobem na zmniejszenie kosztów w łowiectwie miała być intensyfikacja gospodarki łowieckiej. Na tym tle doszło też do kolejnych nieporozumień. W końcu sezonu 1980/81 Nadleśnictwo Pińczów naliczyło zdaniem zarządu koła zbyt wysoką stawkę cenową za zniszczenia ziemniaków w kopcach. Pińczowska „Nida” 16 lutego 1981 roku zwróciła się

112 Instrukcja w sprawie szacowania szkód wyrządzonych w uprawach i plonach rolnych przez dziki, łosie, jelenie i daniela oraz ustalania wysokości odszkodowań (L. JASTRĘBSKI, W. LIPKO, 1978, dz. cyt., s. 201–205).

113 aKŁnr1wP, Skoroszyt. Korespondencja ogólna koła łowieckiego od 22.04.1977, Odwołanie Koła Łowieckiego „Nida” w Pińczowie z dnia 15.02.1977 r. od wyliczonej przez Nadleśnictwo Pińczów kwoty odszkodowań.

114 aKŁnr1wP, Skoroszyt. Korespondencja ogólna koła łowieckiego od 22.04.1977, Zawiadomienie z 27.06.1979 r., Informacja dla Zarządu Wojewódzkiego PZŁ w Kielcach z 13 listopada 1979 r.

115 *Obrady Naczelnej Rady Łowieckiej*, 1981, ŁP, nr 9–10, s. 3. Szkody łowieckie wyceniono w roku 1980 na jeden miliard i 88 milionów złotych w skali kraju. Na obwoody dzierżawione przypadła kwota 700 milionów złotych, z czego na koła łowieckie wypadło do zapłacenia 200 milionów złotych. Wartość odszkodowań trzykrotnie przekraczała wartość tusz pozyskanych we wszystkich obwodach w kraju.

116 *Obrady Naczelnej Rady Łowieckiej*, 1981, ŁP, nr 9–10, s. 3.

zatem z zażaleniem do Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Krakowie. Odpowiedź, jaka przyszła z Krakowa, datowana była na dzień 31 marca 1981 roku. Była to odbita na powielaczu gotowa formuła, która rozpoczynała się od zdania: „W związku z odwołaniem tamt. Koła od ustalenia przez N-ctwo kwoty podlegającej zwrotowi z tytułu wypłaconych odszkodowań za rok 1980 OZLP w Krakowie informuje, że nie ma podstaw prawnych do uwzględniania w/w odwołań”. W dalszej części pisma informowano zarząd koła, że obciążenie za szkody dokonane zostało zgodnie z literą prawa, a na zakończenie, powołując się na pismo Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z 30 marca 1981 roku, stwierdzano, że wicepremier wyraził zgodę na odroczenie 50% płatności wyliczonej przez nadleśnictwa kwoty odszkodowania, natomiast druga część miała być zapłacona w terminie. Pismo podpisane zostało własnoręcznie przez dyrektora OZLP dr. inż. Stanisława Majewskiego¹¹⁷. Odpowiedź, jaką otrzymała pińczowska „Nida”, była zatem gotowcem wysyłanym automatycznie do wszystkich kół łowieckich, które składały odwołania bez względu na to, jaki charakter błędów mógł zostać popełniony. Powołanie się w piśmie na decyzje Ministra Leśnictwa z 30 marca 1981 roku świadczyło natomiast, że dyrektorzy OZLP początkowo nie do końca wiedzieli, jakie mają zająć stanowisko wobec napływających ze strony kół łowieckich odwołań i dopiero po wymianie korespondencji z ministerstwem przyjęli bardzo sztywną postawę. Wydaje się też, że arbitralne potraktowanie przez ministerstwo, a następnie przez okręgowy zarząd lasów zgłoszonych przez koła łowieckie odwołań spowodowane było nie tylko wolą wyegzekwowania odszkodowań, ale również chęcią zmanifestowania siły wobec roszczeń, jakie pojawiały się w społeczeństwie pod wpływem postulatów głoszonych przez NSZZ „Solidarność”.

W roku 1981 dzierżawcy obwodów łowieckich zrzeszeni w Polskim Związku Łowieckim zobowiązani zostali do zwrotu właściwemu nadleśnictwu kwoty faktycznie wypłaconej za szkody powstałe w uprawach i płonach, a wysokość zwrotu uzależniona została od ilości odstrzelonej i dostarczonej do punktów skupu dziczyzny tusz jeleni, dzików, łosi i danieli¹¹⁸. Wprowadzając taki zapis, Rada Ministrów najwyraźniej chciała w ten sposób raczej wymusić na kołach łowieckich zwiększenie dostaw mięsa do punktów skupu, aniżeli rozwiązać problem szkód łowieckich, które stawały się coraz bardziej dotkliwe dla finansów kół łowieckich. W latach 80. istota problemu szkód łowieckich leżała jednak nie tylko w wielkości wyrządzanych przez zwierzynę zniszczeń, ale, jak twierdzili myśliwi, także w sposobie szacowania. Leśnicy, którzy dokonywali oględzin szkody, nie będąc

117 aKŁnr1wP, Skoroszyt. Korespondencja ogólna koła łowieckiego od 22.04.1977, Protokół z naliczenia kwoty odszkodowania łowieckiego za rok 1980, Odwołanie Koła Łowieckiego Nida 1 z 18 lutego 1981 r., Odpowiedź Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Krakowie z 31 marca 1981 r.

118 Dz.U., 1981, nr 19, poz. 94, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lipca 1981 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez dziki, łosie, jelenie i danieli.

bezpośrednio zainteresowani wiarygodną oceną zniszczenia, często zawyżali powierzchnie zniszczonych upraw i wartość poniesionych w uprawach i płonach strat, a niejednokrotnie dokonywali nawet oględzin w domu u rolnika. Za przysłowiowego „koguta na rosół” lub też za „trzy flaszki wódki” szkody szacowano tak, jak życzył sobie tego gospodarz. Zdarzały się nawet przypadki, że zapisana w raporcie z szacowania powierzchnia, na której wyrządzona została szkoda, była większa od areалу całego pola uprawnego¹¹⁹. Sprawa odszkodowań po raz kolejny uregulowana została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 26 października 1987 roku. Wchodziło ono w życie z dniem 1 stycznia 1988 roku¹²⁰. Zapis rozporządzenia ponownie wprowadzał mieszane komisje i pozwalał już myśliwym mieć realny wpływ na przebieg szacowania. Aby przygotować myśliwych do szacowania szkód, w nadleśnictwach przeprowadzano dla nich specjalne szkolenia. Obecność myśliwych w komisjach szacunkowych przerwała zatem praktykę, która prowadziła do licznych zadrażeń pomiędzy leśnikami, przyzwyczajonymi do przyznawania lekką ręką rolnikom dużych pieniędzy z tytułu odszkodowań, a kołami łowieckimi, które koszty te musiały ponosić¹²¹. Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 1990 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez niektóre gatunki zwierząt łownych wprowadziło kolejne zmiany nie tyle w zasadach szacowania szkód, ile w rozliczaniu tychże. Niemal cały ciężar szkód przeniesiony został na dzierżawców obwodów łowieckich, jakimi były najczęściej koła łowieckie. Rozporządzenie utrzymało wprawdzie zapis o wypłacaniu odszkodowań rolnikom przez nadleśnictwa, ale koła łowieckie zobowiązane zostały do pokrycia 75% realnie wypłaconej kwoty (do końca roku 1990), natomiast w kolejnych latach już 95%¹²². Problem szkód łowieckich, jakie zwierzyna wyrządzała w uprawach rolnych, ostatecznie rozwiązała ustawa z roku 1995. Na dzierżawców obwodów łowieckich spoczął obowiązek przyjmowania zgłoszeń od rolników o zaistniałej szkodzie, oględzin i szacowania szkód oraz wypłacania odszkodowań z funduszy własnych¹²³.

Przekazanie dzierżawcom obwodów łowieckich odpowiedzialności za szacowanie szkód i wypłacanie odszkodowań zasadniczo pozbawiło nadleśnictwa kłopotu, z jakim borykały się przez wiele lat. Zdarzały się jednak przypadki, kiedy pracownicy LP byli wzywani jako rozjemcy w sporze pojawiającym się

119 Relacja Krzysztofa Bakalarskiego z Pińczowa, w posiadaniu autora.

120 Dz.U., 1987, nr 34, poz. 189, paragraf 6, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 października 1987 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez niektóre gatunki zwierząt łownych.

121 Relacja Krzysztofa Bakalarskiego, w posiadaniu autora.

122 Dz.U., 1990, nr 31, poz. 182, Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 1990 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez niektóre gatunki zwierząt łownych.

123 Dz.U., 1997, nr 147, poz. 713, Ustawa z dnia 13 października 1995 roku – Prawo łowieckie, rozdz. 9 art. 46–50; B. RAKOCZY, R. STEC, A. WOŹNIAK, 2014, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa, s. 463–504

pomiędzy rolnikami a myśliwymi. Do sytuacji takich dochodziło wówczas, kiedy szkody w uprawach i plonach wyrządziły zwierzęta niezaliczane w danym momencie do zwierząt łownych. Zgodnie z zapisami ustawy z 1995 roku za szkody wyrządzone przez zwierzęta niepozostające na liście zwierząt łownych odpowiada Skarb Państwa¹²⁴. W powiecie pińczowskim zdarzenie takie miało miejsce na przykład w roku 2003 roku, a więc po wprowadzeniu moratorium na odstrzał łosi. Z Wydziału Rolnictwa Zagospodarowania Przestrzennego i Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego w Pińczowie przysyłano do Nadleśnictwa Pińczów zawiadomienie o tym, że doszło do odwołania ze strony właściciela gruntów wobec ustaleń poczynionych przy szacowaniu szkód. Myśliwi twierdzili bowiem, że szkody wyrządzone zostały przez łosie i nie poczuli się tym samym do obowiązku wypłacenia odszkodowania. Inż. Roman Kołodziejczyk oddelegowany został wówczas do negocjacji, jakie odbywały się w Urzędzie Miejskim w Pińczowie¹²⁵.

DZIERŻAWY GRUNTÓW NALEŻĄCYCH DO NADLEŚNICTWA PIŃCZÓW PRZEZ PZŁ I KOŁA ŁOWIECKIE

Równoległe do prac związanych z tworzeniem nowych nadleśnictw przystąpiono do organizacji gospodarki łowieckiej na terenie przedsiębiorstwa Lasy Państwowe. Już zimą roku 1945/46 dokarmiano zwierzynę, a w styczniu 1946 roku przeprowadzano pierwsze inwentaryzacje, zaś w lutym 1946 przystąpiono do tworzenia obwodów łowieckich. W marcu 1947 wykonano kolejną inwentaryzację zwierzyny¹²⁶. W myśl okólnika wydanego przez Ministerstwo Leśnictwa

124 Do zwierząt tych ustawa zaliczała zubry, wilki, rysie, niedźwiedzie i bobry. W okresie, kiedy uchwalana była ustawa, łosie znajdowały się na liście zwierząt, na które można polować (Dz.U., 1995, nr 147, poz. 713, Ustawa z dnia 13 października 1995 roku – Prawo łowieckie, rozdz. 9 art. 50).

125 aNP, teczka Koło Łowieckie nr 1 Nida w Pińczowie, (Pismo Urzędu Miejskiego w Pińczowie do Zarządu Koła Łowieckiego „Nida” w Pińczowie z dnia 15.07.2003 r. do wiadomości Nadleśnictwo Pińczów; Notatka służbowa spisana w dniu 24.07.2003 r. w Wydziale Rolnictwa, Zagospodarowania Przestrzennego i Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego w Pińczowie w sprawie odwołania od szacunku szkody wyrządzonej przez zwierzęta dzikie (łosie) w sadzie Pani Marioli Długosz zamieszkałej w Kielcach. Problem odpowiedzialności za szkody wyrządzane przez łosie został ostatecznie rozstrzygnięty wyrokiem WSA w Lublinie z 7 lipca 2009 roku, który zobowiązywał Skarb Państwa do uiszczenia rolnikom odszkodowania w takich przypadkach (B. RAKOCZY, R. STEC, A. WOŹNIAK, 2014, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa, s. 501–502).

126 O podjęciu takich działań hodowlanych wiemy na podstawie dokumentów, jakie zachowały się w Nadleśnictwie Wodzisław (APwK, Nadleśnictwo Wodzisław, sygn. 33, k. 38). Można zatem przypuszczać, że analogiczne zabiegi hodowlane podejmowano w ramach Nadleśnictwa Pińczów i Nadleśnictwa Teresów.

z 21 marca 1947 roku wszystkie tereny leśne i nieleśne, które podlegały administracji Lasów Państwowych, podzielono w obrębie każdej dyrekcji na stałe obwody łowieckie, a następnie zgłoszono je do dyrekcji. W piśmie skierowanym do nadleśnictw znalazły się też szczegółowe instrukcje dotyczące sposobu, w jaki należy prowadzić gospodarkę łowiecką w poszczególnych kategoriach obwodów¹²⁷. W nowych warunkach Lasy Państwowe mogły swobodnie tworzyć obwody hodowlane jedynie na gruntach własnych, co w praktyce oznaczało możliwość tworzenia obwodów leśnych z niewielkimi arealami rolnymi. Niestety nie udało się ustalić jakie oraz ile obwodów łowieckich własnych utworzono na gruntach Nadleśnictwie Pińczów po roku 1947, ani też, czy koła łowieckie, które zarejestrowały swoją siedzibę w powiecie pińczowskim, dzierżawiły któreś z tych obwodów¹²⁸.

Jedną z najważniejszych konsekwencji wprowadzenia nowego typu obwodów łowieckich w latach 1952–1954 było zerwanie z zasadą powiązania prawa do polowania z prawem własności gruntów. Dla Lasów Państwowych oznaczało to zatem (poruszone powyżej) utratę kontroli na zarządzanymi przez nie gruntami. Przez środowisko leśników reforma przyjęta została zatem z wielki niezadowoleniem. Połączenie w jeden obwód terenów leśnych i polnych oraz przekazanie tychże obwodów w dzierżawę kołom łowieckim zrzeszonym w PZŁ odebrane zostało przez środowisko leśników jako rodzaj ingerencji w sprawy leśne. Skarżono się na utratę kontroli nad przebiegiem hodowli i odstrzału zwierzyny¹²⁹. W odpowiedzi na utyskiwania ze strony leśników działacze PZŁ wypominali im zaniedbania w prowadzeniu gospodarki łowieckiej. Jako przykład wskazywano najczęściej na leśnictwa położone na ziemiach odzyskanych, gdzie zdaniem krytykujących brak było jakichkolwiek inwestycji w urządzenia łowieckie, a leśnicy dopuszczali się kłusownictwa na masową skalę¹³⁰. Przez działaczy zrzeszonych w PZŁ dyskusja wokół przekazania kołom łowieckim prawa do polowania w lasach państwowych postrzegana było nie tylko w kategoriach hodowli. Wokół sprawy zbudowana została otoczka ideologiczna. Leśnikom zarzucano oportunizm wobec projektu budowy komunistycznego porządku opartego na własności państwa i blokowanie dostępu ogółowi myśliwych do łowów na grubego zwierza, jakie można było urządzać tylko w lasach¹³¹.

127 APwK, Nadleśnictwo Wodzisław, sygn. 33, k. 8–13.

128 Obwody takie utworzone zostały z pewnością w Nadleśnictwie Wodzisław, a jednocześnie przy nadleśnictwie zarejestrowano koło łowieckie zrzeszające głównie leśników (M.K. NOWAK, 2008, *Powstanie Koła Łowieckiego w Wodzisławiu...*, dz. cyt., ŁŚ, nr 2, s. 94).

129 S. PIASKOWSKI, 1954, *Jeszcze jedno nasze zadanie*, ŁP, nr 11, s. 2.

130 T. PASŁAWSKI, 1955, *Jeszcze o współpracy leśników z myśliwymi*, ŁP, nr 2, s. 3.

131 „Bowiem czar i urok łowów wyższego rzędu, które są nierozzerwalnie związane z knieją, były przeznaczone zasadniczo i przede wszystkim dla tych, którzy wówczas »rządzili« w Polsce, obszarników, wielkiej burżuazji i wyższych urzędników. Szerszemu ogółowi myśliwych poza pracownikami administracji lasów państwowych i niektórymi,

Nim doszło do reorganizacji zarządu Lasów Państwowych Zarządzeniem MLiPD nr 257 z 30 lipca 1958 roku utworzono ośrodki hodowli zwierzyny płowej w 43 obwodach łowieckich znajdujących się w 13 okręgowych zarządach Lasów Państwowych. Miały one m.in. za zadanie wyhodowanie w celu przesiedlenia na inne tereny dobrego materiału zarodowego. Zarządzenie ministerialne zobowiązywało jednocześnie okręgowe zarządy Lasów Państwowych do wyznaczenia na każdy obwód hodowlany pracownika w stopniu leśniczego do prowadzenia spraw łowieckich¹³². Był to zatem ukłon ze strony nowej władzy, która wyłoniła się w wyniku wydarzeń z października 1956 roku w stronę Lasów Państwowych. Do przeznaczenia kolejnych rewirów pod ośrodki hodowlane oraz naukowo-dosлідzaczalne doszło na początku lat 60. Wyznaczono im przy tym zadania nie tylko w zakresie hodowli, ale także miały one zajmować się obsługą polowań dewizowych¹³³. Obecność na terenie podległym administracji Nadleśnictwa Pińczów Ośrodka Hodowlanego „Bogucice”, pozostającego w zarządzie PZŁ, przesądziła przypuszczalnie o tym, że nie utworzono tutaj już kolejnego ośrodka hodowli zwierząt o specjalnym przeznaczeniu, który podlegałby bezpośrednio Nadleśnictwu Pińczów. Pomiędzy 9 a 11 lipca 1959 roku okolice Pińczowa lustrował Zbigniew Zabłocki, a głównym celem tej wizyty miało być rozpoznanie możliwości wolverowej hodowli bażantów przez Ośrodek Hodowlany „Bogucice”¹³⁴. W roku 1963, uprzedzając planowaną już od pewnego czasu korektę granic obwodów łowieckich, Zarząd Główny PZŁ wystąpił z wnioskiem do MLiPD o przekazanie przez Nadleśnictwo Pińczów działki o powierzchni 9 ha z przeznaczeniem na ośrodek hodowli bażantów. Ministerstwo, powołując się na ustawę z 20 grudnia 1948 roku o państwowym gospodarstwie leśnym oraz na rozporządzenie Rady Ministrów z 4 października 1958 roku w sprawie zasad i trybu przekazywania w ramach administracji państwowej przedsiębiorstw, instytucji oraz zakładów i innych obiektów majątkowych, wyraziło w dniu 2 grudnia 1964 roku zgodę na przekazanie w zarząd i użytkowanie działki o powierzchni 1,5 ha wchodzącej

powiązanymi osobistą znajomością innymi niższymi urzędnikami, leśne polowania, nawet na drobną zwierzynę, nie były znane. Dla szerszej braci myśliwskiej pozostawały wyłącznie chłopskie pola z bytującą na nich najpospolitszą zwierzyną: szarakiem i kuropatwą” (E. FRANKIEWICZ, 1954, *Dni lasu i ochrony przyrody*, ŁP, nr 4, s. 3).

132 O ile zdaniem Ludwika Ortweina przy każdym nadleśnictwie prowadzącym ośrodki hodowli powołani zostali leśniczowie na stanowiska specjalistów ds. łowieckich, o tyle poziom znajomości zagadnień łowieckich był w praktyce wśród tej kadry bardzo różny (L. ORTWEIN, 1961, *Rola i zadania ośrodków hodowli zwierzyny płowej*, ŁP, nr 20, s. 5–6).

133 J.J.Sz, 1962, *Posiedzenie Państwowej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 11, s. 2.

134 aOHZB, Rejestr Kontroli, pozycja 1. Na początku lat 70. Tadeusz Zbigniew Zabłocki był kierownikiem Działu Ośrodków Hodowlanych przy ZG PZŁ, można więc przypuszczać, że w okresie kiedy dokonywał wizytacji w okolicach Pińczowa, był również pracownikiem ZG PZŁ (teczka Instrukcje i zarządzenia. Pismo Kierownika Działu Ośrodków Hodowlanych Tadeusza Zbigniewa Zabłockiego z 25 listopada 1970 roku do OHZ Bogucice).

w skład oddziału nr 62 położonego w Nadleśnictwie Pińczów. Ponadto wyrażono zgodę na korzystanie przez PZŁ ZW w Kielcach z nieruchomości leśnej o powierzchni 7,5 ha wchodzącej w skład nieruchomości leśnej wspomnianego już oddziału nr 62. Zastrzeżono przy tym, że gospodarkę leśną na tym terenie prowadzić będzie nadal Nadleśnictwo Pińczów, a PZŁ zobowiązano do trwałego odgrodzenia przekazanego obszaru od sąsiednich drzewostanów. W przypadku likwidacji hodowli cały teren podlegać miał zwrotowi do nadleśnictwa. Przekazanie miało nastąpić po dokonaniu rozgraniczenia, do którego przeprowadzenia zobowiązano PZŁ ZW w Kielcach¹³⁵. Decyzje o przekazaniu na rzecz OHZ nieruchomości leśnej Nadleśnictwo Pińczów otrzymało z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych z datą 15 stycznia 1965 roku. Do sporządzenia protokołu zdawczo-odbiorczego upoważniono nadleśniczego inż. Aleksandra Graczyka oraz głównego księgowego Bogusława Laskowskiego. Protokół spisano zaś 10 września 1966 roku. Władze PZŁ reprezentowane były przez przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego PZŁ w Kielcach Tadeusza Kornatkę oraz głównego księgowego ZW PZŁ Włodzimierza Cienia, którzy działali na podstawie upoważnienia wystawionego przez ZG PZŁ z dnia 5 lipca 1966 roku¹³⁶.

Kolejny akcent współpracy pomiędzy Nadleśnictwem Pińczów a kołami łowieckimi i OHZ „Bogucice” polegał na wydzierżawianiu przez nadleśnictwo gruntów. Już w połowie lat 60. OHZ „Bogucice” uprawiał z pewnością poletka karmowe i produkcyjne. Działki dzielono na uprawy o powierzchni 0,15 ha, 0,28 ha, 0,56 ha, 0,60 ha, obsadzając je bulwami topinamburu i ziemniakami oraz obsiewając łąbinem¹³⁷. Na podstawie *Ewidencji upraw poletek produkcyjnych i karmowych* z lat 1976/77–1989/90 wiemy, że OHZ dzierżawił od Nadleśnictwa Pińczów grunty orne we Włochach i na Zakamieniu, w sumie 2,2 ha¹³⁸. Co pewien czas odnawiano umowy. I tak na przykład 31 sierpnia 1978 roku inż. Zdzisław Dylewski, nadleśniczy Nadleśnictwa Pińczów, podpisał z ZG PZŁ w Warszawie, który w tym wypadku reprezentowany był przez kierownika OHZ „Bogucice” Ryszarda Grzywnę, umowę na dzierżawę 0,93 ha gruntu w klasie IV, leżącego w oddziałach 46 i 47. Czynnosc za dzierżawę ustalono w kwocie 280 zł od 1 ha, co w przypadku tej

135 aNP, teczka OHZ Bogucice obwody 182(120), 183(121), 192(133), Kserokopia pisma Podsekretarza Stanu MLiPD do Obywatela Przewodniczącego Naczelnej Rady Łowieckiej; Pismo RDLP w Radomiu do Nadleśnictwa Pińczów z 15.01.1965 r. w sprawie nieruchomości pod hodowlę bażantów w oddz. nr 62 Nadleśnictwa Pińczów.

136 aNP, teczka OHZ Bogucice obwody 182(120), 183(121), 192(133), Protokół zdawczo-odbiorczy spisany 10 września 1966 roku.

137 aOHZB, Dokumenty z lat 1967–1970, Kopie rachunków za uprawę poletek karmowych i produkcyjnych.

138 aOHZB, Ewidencja upraw poletek produkcyjnych i karmowych, k. 1–13.

dzierżawy czyniło kwotę 260 zł. Umowa spisana została na okres 5 lat¹³⁹. W innych przypadkach umowy z Nadleśnictwem Pińczów spisywane były i na 10 lat¹⁴⁰.

Na korzystnych warunkach nadleśnictwa wypuszczały w dzierżawę grunty nieleśne będące własnością Lasów Państwowych również i dla kół łowieckich. Od roku 1973 do roku 1989 liczba dzierżawionych przez koła łowieckie poletek wzrosła w skali kraju z 2,7 tys. ha do 12,60 tys. ha¹⁴¹. W latach 70. zmienił się sposób zarządzania poletkami deputatowymi, które dzierżawione były najczęściej przez gajowych. Rezygnacja z tej formy użytkowania „deputatów” przez nadleśnictwa poszerzyła znacznie areał gruntów, na których koła łowieckie mogły zakładać poletka uprawowe i zerowe. Do zakładania poletek mobilizowało też przejście przez koła łowieckie obowiązku prowadzenia gospodarki łowieckiej na gruntach leśnych. W roku 1973, podczas przekazywania gospodarki łowieckiej pińczowskiej „Nidzie”, koło to otrzymało do zagospodarowania także dwa poletka o łącznej powierzchni 0,84 ha¹⁴². W powiecie pińczowskim na nieco szerszą skalę zainteresowanie wśród kół łowieckich uprawą poletek pojawiło się natomiast dopiero w latach 80. O założeniu i uprawie poletka dla zwierzyny w Kole Łowieckim przy Nadleśnictwie Pińczów mówiło się podczas zebrania sprawozdawczo-wyborczego w kwietniu 1980 roku¹⁴³. Praktyka wydzierżawiania gruntów należących do Lasów Państwowych na poletka kontynuowana była i po zmianach ustrojowych. Niekiedy czyniono w tym celu daleko idące ustępstwa. Wyrzedzając wejście w życie nowej ustawy łowieckiej, Koło Łowieckie nr 3 „Gawron” w Pińczowie¹⁴⁴ w roku 1995 wydzierżawiło od Nadleśnictwa Pińczów 1,10 ha gruntów ornych w klasie IV, położonych w leśnictwie Teresów. Teren ten wydzierżawiony został na 10 lat bez opłaty. W umowie powołano się jeszcze na zarządzenie Dyrektora Naczelnego LP z 20 grudnia 1974 roku¹⁴⁵.

Do Nadleśnictwa Pińczów koła łowieckie zwracały się również w sprawach niezwiązanych bezpośrednio z wykonywaniem rocznych planów łowieckich.

139 aOHZB, Dokumentacja z lat 1975–1992, Umowa dzierżawy z 31.08.1978 r.

140 aZOPZŁwK, teczka: nr 1 Pińczów, nr 2 Pińczów, Nadl. Pińczów, Wniosek o przedłużenie umowy o dzierżawę obwołu łowieckiego z 13 listopada 1984 roku.

141 G. WIŚNIEWSKI, 1990, *Czy potrzebne są nam sztuczne konflikty*, ŁP, nr 2, s. 5.

142 aKŁnr1wP, akta z lat 1970–1976, Protokół przekazania gospodarki łowieckiej w lasach przez Nadleśnictwo Pińczów Kołu Łowieckiemu nr 1 w Pińczowie na terenie obwołu łowieckiego nr 304 spisany w dniu 20 sierpnia 1973 roku.

143 aKŁnr3wP, Akta różne od 1972 do 1982, Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów z 22.04.1980 r.; Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów z 22.04.1981 r.; Protokół z zebrania zarządu Koła Łowieckiego przy Nadleśnictwie Pińczów z dnia 21.10.1981 r.

144 W roku 1986 Koło Łowieckie przy Nadleśnictwie Pińczów zmieniło nazwę na Koło Łowieckie nr 3 „Gawron” w Pińczowie.

145 aKŁnr3wP, teczka Zarządzenia, Umowa dzierżawy obwołu łowieckiego z 1 września 1995 roku.

Wraz z ożywieniem wśród kół łowieckich kultu św. Huberta na początku lat 90., pojawiły się też inicjatywy fundowania przez koła kapliczek poświęconych patronowi myśliwych. W roku 2004 z prośbą o zgodę na ustawienia kapliczki w lesie kościeleckim wystąpiło do Nadleśnictwa Pińczów Koło Łowieckie im św. Huberta w Proszowicach. Kilka lat później na ufundowanie figury św. Huberta zdobyło się także Koło Łowieckie „Nida” w Pińczowie. W lesie skrzypiewskim postawiono nie tylko figurę patrona myśliwych, ale koło otrzymało też od Nadleśnictwa Pińczów zgodę na wybudowanie tam wiaty, która nazwano „Stanicą Myśliwską na Krzywiu”. W roku 2008 obchodzono tutaj już uroczystości hubertowskie. W stancy, jeśli pozwalała na to pogoda, odbywały się walne zgromadzenia członków koła, a nawet potańcówki¹⁴⁶.

NADZÓR NAD ZNAKOWANIEM TUSZ I OCENĄ TROFEÓW

W okresie PRL kryteria odstrzału hodowlanego zwierzyny płowej i czarnej oraz zasady i tryb przeprowadzania oceny i pokazów trofeów samców zwierzyny płowej określał PZŁ. Opracowane na polecenie Ministerstwa Leśnictwa kryteria oceny poroży po raz pierwszy zastosowane zostały podczas I Ogólnopolskiego Pokazu Trofeów, jaki PZŁ zorganizował w Warszawie w roku 1952. Ustalony w roku 1952 system oceny rozbudzał jednakże wiele dyskusji. Krytykowano mało precyzyjne reguły, co dawało możliwość naciągania oceny poroży. Domagano się uściślenia takich pojęć, jak selekcyjność, przyszłościowość i łowność. Instrukcję w sprawie zasad i trybu przeprowadzania oceny i pokazów trofeów samców zwierzyny płowej Naczelna Rada Łowiecka uchwaliła 7 lipca 1972 roku i została ona wprowadzona w życie pismem Zarządu Głównego PZŁ z dnia 6 października 1972 roku. Nowe kryteria odstrzału hodowlanego jeleni i saren Naczelna Rada Łowiecka ustaliła natomiast w czerwcu 1974 roku¹⁴⁷. W okresie tym, podczas XXI Zgromadzenia Ogólnego Międzynarodowej Rady Łowiectwa i Ochrony Zwierzyny, które odbyło się w Teheranie w kwietniu 1974 roku rozpoczęto też prace nad stworzeniem jednolitego międzynarodowego systemu punktacji

146 aNP, teczka Koło Łowieckie im. św. Huberta w Proszowicach. Korespondencja z roku 2004 w sprawie ustawienia kapliczki św. Huberta na gruntach LP; A. MITKA, 2009, *Hubertus 2008 w Kole Łowieckim nr 1 „Nida” w Pińczowie*, ŁŚ, nr 1, s. 28–30.

147 L. JASTRZĘBSKI, W. LIPKO, 1978, dz. cyt., s. 130–131; J. BOHUSZ, 1953, *Odstrzał zwierzyny płowej w bieżącym sezonie łowieckim*, ŁP, nr 10, s. 1–3; Z. KOWALSKI, 1952, *I Ogólnopolski Pokaz Trofeów Łowieckich*, ŁP, nr 5, s. 1–3; M. BILEWICZ, 1954, *Na marginesie pokazu trofeów*, ŁP, nr 11, s. 7; J. STELIŃSKI, 1955, *Kryteria odstrzału selekcyjnego*, ŁP, nr 8, s. 5–6; D.J. GWIAZDOWICZ, J. WIŚNIEWSKI, 2013, *Polskie ekspozycje łowieckie*, Gołuchów, s. 243–244; I. STACHOWIAK, 1974, *Kryteria odstrzału hodowlanego jeleni i saren*, ŁP, nr 16, s. 5, 12.

trofeów¹⁴⁸. Po zmianach systemowych w Polsce i przyznaniu dyrektorom regionalnych dyrekcji lasów państwowych prawa do tworzenia wieloletnich planów hodowlanych, powierzenie tej instytucji również i prawa do ustalania kryteriów oceny poroży i wyznaczania komisji oceniających trofea wydawało się posunięciem w pełni logicznym, gdyż istniała możliwość dopasowania kryteriów odstrzału do regionalnych uwarunkowań środowiska przyrodniczego. To otwierało kolejny obszar, w którym nadleśnictwa uczestniczyły w sprawowaniu nadzoru nad gospodarką łowiecką. W myśl ustalonych w dniach 24–26 marca 1997 roku porozumień pomiędzy Dyrektorem Generalnym Lasów Państwowych i Przewodniczącym ZG PZŁ wyceną pozyskanych przez myśliwych członków PZŁ trofeów zająć się miały powołane przez nadleśniczych specjalne komisje, w których skład wchodzić miał przedstawiciel Lasów Państwowych oraz przedstawiciele PZŁ¹⁴⁹. Powołując z dniem 14 maja 1997 roku komisję do wyceny trofeów przy Nadleśnictwie Pińczów, nadleśniczy Wachnicki przytaczał § 12 ust. 2 rozporządzenia MOŚZNiL z 4 kwietnia 1992 roku oraz decyzję nr 3/97 Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu. W jej skład weszli: zastępca nadleśniczego mgr. inż. Zdzisław Dąbrowski jako przewodniczący, leśniczy mgr inż. Jan Radkiewicz jako członek oraz przedstawiciel, koła łowieckiego i przedstawiciel Zarządu Okręgowego PZŁ. Komisja miała dokonywać oceny trofeów samców zwierzyny płowej w okresie do dwóch miesięcy od zakończenia sezonu polowań na dany gatunek zwierzyny płowej, oczywiście po wcześniejszym pisemnym zawiadomieniu zainteresowanych stron. W przypadku wyceny trofeów samców zwierzyny płowej pozyskanych w trakcie polowań dewizowych, termin oceny miał być ustalony po kontakcie z nadleśniczym. Z uwagi na specyfikę odstrzałów nadleśniczy dopuszczał możliwość zmiany w składzie komisji¹⁵⁰. Kryteria te wraz z określeniem zasad powoływania komisji do wyceny trofeów na terenie RDLP w Radomiu już wkrótce zostały zmodyfikowane decyzją nr 3a/97 Dyrektora RDLP w Radomiu z dnia 10 czerwca 1997 roku, która miała wejść w życie z dniem 1 lipca 1997 roku¹⁵¹. Przekazanie Lasom Państwowym prawa do usta-

148 R. Dzięciołowski, XXI Zgromadzenie Ogólne Międzynarodowej rady Łowiectwa i Ochrony Zwierzyny, ŁP nr 16 z 1974 r., s. 4.

149 aNP, teczka Łowiectwo, Porozumienie zawarte pomiędzy Kierownictwem Lasów Państwowych a Polskim Związkiem łowieckim w sprawie stosowania nowego „Prawa łowieckiego”, Załącznik do pisma Dyrektora Lasów Państwowych dr. iż. Janusza Dawidziuka z dnia 11.06.1997 r.

150 aNP, teczka Łowiectwo, Decyzja nr 7/97 Nadleśniczego Nadleśnictwa Pińczów w Pińczowie z dnia 14 maja 1997 roku. W marcu 1999 roku wyceny trofeów odstrzelonych na terenie OHZ Bogucice dokonywała komisja w składzie Jerzy Wachnicki, Zdzisław Dąbrowski, Jan Radkiewicz, Ryszard Grzywna, który był kierownikiem OHZ Bogucice.

151 aNP, teczka Łowiectwo, Decyzja nr 3a/ 97 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu z dnia 10 czerwca 1997 roku w sprawie wdrożenia kryteriów odstrzału hodowlanego oraz zasad oceny samców zwierzyny płowej na terenie działania

lania kryteriów odstrzału zwierzyny grubej i oceny trofeów od samego początku wzbudzało jednak spore sprzeciwy ze strony PZŁ. Największym problemem takiego rozwiązania były trudności, jakie pojawiły się w koordynowaniu norm obowiązujących w Polsce z normami obowiązującymi w międzynarodowym środowisku łowieckim, które ustalała Komisja Wyceny Trofeów przy CIC (Conseil International de la Chasse et de la Conservation du Gibier – Międzynarodowa Rada Łowiectwa i Ochrony Zwierzyny). Lasy Państwowe, nie będąc członkiem międzynarodowych stowarzyszeń łowieckich, pozostawały instytucjonalnie odizolowane od tego środowiska. W związku z tym rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 19 maja 2005 roku kryteria odstrzałów ponownie przekazano do kompetencji PZŁ, który przejął również odpowiedzialność za powoływanie komisji wyceny trofeów. W jej skład zwyczajowo zapraszano przedstawiciela LP. Wyceny dokonywano w oparciu o kryteria ustalone przez CIC. Oprócz tego rozporządzenie Ministra Środowiska z 2005 roku nakładało na PZŁ obowiązek prowadzenia rejestru trofeów¹⁵². Niezależnie od rejestru prowadzonego przez PZŁ Lasy Państwowe we własnym zakresie katalogują trofea pozyskane na terenie ośrodków hodowlanych znajdujących się w ich zarządzie¹⁵³.

Ustawa z 17 czerwca 1959 roku wraz z nowelizacją z roku 1973, definiując zwierzynę w stanie wolnym jako własność państwa, zobowiązywała MLiPD do kontroli nad obrotem pozyskanych tusz zwierząt łownych. W latach 60. nadzór ten odbywał się poprzez plombowanie tusz specjalnym paskiem. Dzierżawców obwodów łowieckich zobowiązano do wystawiania świadectw pochodzenia zwierzyny, które należało okazać przy wprowadzaniu zwierzyny żywej oraz tusz zwierzyny ubitej do obrotu. Plomby oraz druki świadectw dostarczało dla myśliwych MLiPD poprzez podmioty uprawnione do wydzierżawiania obwodów

Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Radomiu. Dyrektor Janusz Bielecki, podejmując tę decyzję, powołał się na § 17 i 20 Państwowego Gospodarstwa Leśnego stanowiącego załącznik do zarządzenia nr 50 MOŚZNiL z 18 maja 1994 roku w sprawie nadania statutu Państwowemu Gospodarstwu Leśnemu Lasy Państwowe oraz na § 12 ust. 2 rozporządzenia MOŚZNiL z dnia 4 kwietnia 1997 roku w sprawie szczegółowych zasad wykonywania polowania oraz obowiązku znakowania tusz.

152 Dz.U., 2005, nr 96, poz. 820, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 maja 2005 roku w sprawie sposobu wyceny oraz ewidencji trofeów łowieckich. Do wydawania co pięć lat zaktualizowanego katalogu trofeów medalowych zobowiązywała władze związkowe już uchwała XVII Krajowego Zjazdu Delegatów PZŁ z 1997 roku, jednakże w okresie ostatnich kilkunastu lat zaniechano wydawania takich publikacji. W roku 2014 CIC wprowadziła też nowe kryteria oceny trofeów, które jak dotychczas nie zostały wdrożone w Polsce (A.D. PRĄDZYŃSKI, 2017, *Trofeistyka narodowa*, „Brać Łowiecka” (dalej BŁ), nr 12, s. 30–33).

153 Katalog trofeów łowieckich pozyskanych w ośrodkach hodowli zwierzyny Lasów państwowych, które na wycenie wstępnej uzyskały liczbę punktów kwalifikujących je do ubiegania się o medal (Trofea.lasy.gov.pl).

łowieckich¹⁵⁴. W latach 70. zarzucono jednakże praktykę plombowania tusz, pozostając jedynie przy świadectwach pochodzenia zwierzyny, które wystawiano tylko dla zwierzyny grubej. Dystrybucją świadectw pochodzenia zwierzyny zajmowały się zasadniczo podmioty uprawnione do wydzierżawienia obwodów łowieckich¹⁵⁵. Po zmianach ustrojowych, działając w myśl prawa stanowiącego, że zwierzyna w stanie wolnym jest własnością Skarbu Państwa, władze państwowe starały się nadal utrzymać kontrolę nad obrotem zwierzyny od chwili odstrzału do momentu dostarczenia tusz do prywatnych już w tym czasie punktów skupienia dziczyzny. Powrócono zatem do rozwiązań z lat 60. Obowiązek dystrybucji znaczników scedowano na nadleśnictwa. Kwestię tę regulowało rozporządzenie MOŚZNiL z dnia 4 kwietnia 1997 roku w sprawie szczegółowych zasad wykonywania polowania oraz obowiązku znakowania tusz. Każda tusza zwierzyny grubej, a więc łosi, jeleni, saren oraz dzików miała być oznaczona specjalną opaską – znacznikiem, który należało zapiąć na tylnej kończynie tuszy zwierzęcia, pomiędzy kością skokową a ścięgmem Achillesa. Znakowaniu podlegały również spreparowane poroża. Znacznik zakładano na spreparowaną czaszkę zwierzęcia poprzez oczodół lub kość jarzmową¹⁵⁶. Nadleśnictwa otrzymywały znaczniki składające się z dwóch pasków do znakowania tusz zwierzyny grubej, które za potwierdzeniem odbioru przekazywane były następnie zarządom kół łowieckich. Po ich odbiór zgłaszali się do nadleśnictwa najczęściej myśliwi pełniący funkcje łowczego koła. Po dokonaniu odstrzałów i zapięciu znaczników na tusze, koła miały obowiązek rozliczyć się w nadleśnictwach z wykorzystanych znaczników. Numery znaczników wpisywane były do metryki spreparowanego poroża zwierzyny płowej oraz do wykazu myśliwych, którzy dokonali odstrzału samców zwierzyny płowej. Praktyka ta stosowana była również w przypadku sporządzania wykazów zwierzyny odstrzelonej przez „dewizowców”. W kołach łowieckich podległych Nadleśnictwu Pińczów procedura znakowania odbywała się bez większych problemów, choć zdarzały się przypadki zagubienia znaczników podczas polowania¹⁵⁷. Generalnie przyjęte w drugiej połowie lat 90. rozwiązanie sprawiało jednak kłopotu zarówno nadleśnictwom, jak i samym myśliwym. Ten system znakowania tusz rozmijał się w dodatku z przepisami o bezpieczeństwie żywności. Obowiązek znakowania tusz mocą ustawy z 22 grudnia 2000 roku

154 Dz.U., 1960, nr 4, poz. 28, Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 grudnia 1959 roku w sprawie świadectw pochodzenia zwierzyny ubitej.

155 Dz.U., 1974, nr 29, poz. 171, Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 12 lipca 1974 roku w sprawie świadectw pochodzenia zwierzyny.

156 Dz.U., 1997, nr 35, poz. 215, Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 4 kwietnia 1997 roku, rozdz. 7.

157 aNP, teczka OHZ „Bogucice” obwoody 182(120), 183(121), 192(133); teczka KŁ Pionier w Kazimierzy W. Protokoły przekazania znaczników na sezon łowiecki 1997/98 oraz 1999/2000.

przeniesiony został zatem na podmioty prowadzące skup dziczyzny¹⁵⁸. Zwolnienie nadleśnictw z tego obowiązku podtrzymało rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 stycznia 2002 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad i warunków wykonywania polowania oraz obowiązku znakowania¹⁵⁹. Przeniesienie obowiązku znakowania tusz na podmioty prowadzące skup dziczyzny i przetwórstwo podyktowane było wprowadzaniem w Polsce unijnego systemu identyfikacji żywności. Na znaczeniu straciła zatem dotychczasowa funkcja znakowania tusz zwierzyny w celu walki z kłusownictwem i nadużyciami, a celem tego zabiegu stała się możliwość jej dokładnej identyfikacji przy wprowadzaniu mięsa do spożycia. Towarzyszące tuszom dokumenty pozwalały bowiem dokładnie ustalić datę i miejsce odstrzelenia zwierzyny, myśliwego, który dokonał pozyskania, a także punkt skupu, do którego zwierzyna została dostarczona.

LITERATURA

Archiwum Państwowe w Kielcach (APwK)

Urząd Wojewódzki Kielecki II (UWK II), sygn.: 1555, 1599, 1632; Starostwo Powiatowe w Pińczowie 1945–1950 (SPwP 1945–1950), sygn.: 126, 128, 198, 200, 201, 845, 1129, 1173, 1223; Nadleśnictwo Wodzisław, sygn. 33.

Archiwum Nadleśnictwa Pińczów (aNP)

Plan gospodarczy prowizorycznego urzędzenia lasu z roku 1947; Plan gospodarczy prowizorycznego urzędzenia na okres 1947/48–1956/57, sygn. I/54; Plan urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów na okres 1958/59 do 1967/68, T. I; Plan urzędzenia gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Pińczów, obr. Chmielnik, Piotrkowice, Stopnica Teresów na okres od 1 I 1983 r. do 31 XII 1992 r., t. I; Plan urzędzenia lasu, Opisanie ogólne, Nadleśnictwo Pińczów, na okres od 1.01.2003 do 31.12.2012; teczka Łowiectwo; teczka OHZ „Bogucice” obwody 182(120), 183(121), 192(133); teczka Koło Łowieckie nr 1 „Nida” w Pińczowie; teczka Koło Łowieckie nr 2 w Pińczowie, teczka Koło Łowieckie nr 3 „Gawron” w Pińczowie; teczka Koła Łowieckiego „Pionier” w Kazimierzy W.; teczka Koło Łowieckie „Hubert” w Proszowicach; teczka Koło Łowieckie nr 2 „Orzeł” w Busku-Zdroju.

158 Dz.U., 2000, nr 120, poz. 1268, Ustawa z dnia 22 grudnia 2000 roku o zmianie niektórych upoważnień ustawowych aktów normatywnych oraz zmianie niektórych ustaw, art. 58 pkt 6.

159 aNP, teczka Łowiectwo, Komunikat nr 2/2001 Zarządu Głównego PZŁ z 28.02.2001 r.; Dz.U., 2002, nr 13, poz. 127, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 stycznia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad i warunków wykonywania polowania oraz obowiązku znakowania.

Archiwum Zarządu Okręgowego PZŁ w Kielcach (aZOPZŁwK)

Teczka: nr 1 Pińczów, nr 2 Pińczów, Nadl. Pińczów; Mapy obwodów łowieckich z 1954 r.; Mapy obwodów łowieckich z 1964 r.

Archiwum OHZ „Bogucice”: (aOHZB)

Dokumenty z lat 1967–1970; Dokumentacja z lat 1975 do 1992, Ewidencja upraw poletek produkcyjnych i karmowych; Rejestr Kontroli, Dokumenty luźne.

Archiwum Koła Łowieckiego nr 1 „Nida” w Pińczowie (aKŁnr1wP)

Akta z lat 1970–1976; teczka Dokumenty od 1992 do 1995, Skoroszyt. Korespondencja ogólna koła łowieckiego od 22.04.1977.

Archiwum Koła Łowieckiego nr 3 „Gawron” w Pińczowie (aKŁnr3wP),

Akta różne od 1972 do 1982, teczka Zarządzenia, Akta różne od 1985 do 1990.

Zbiory Zbigniewa Fijałkowskiego (zZF)

Dokumentacja Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie za lata 1960–1961, skoroszyt I.
Dokumentacja Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie za lata 1962–1963, skoroszyt II.
Dokumentacja Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie za lata 1964–1965, 1965–1966 do dnia 10 VII 1966, skoroszyt III.

Dokumentacja Powiatowej Rady Łowieckiej w Pińczowie za lata 1966–1968, skoroszyt IV. Teczka: Koło Łowieckie nr 3 w Pińczowie.

Akty prawne

Dz.U., 1927, nr 110, poz. 934, Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 roku o prawie łowieckim, rozdz. II art. 6.

Dz.U., 1947, nr 60, poz. 327, Dekret z dnia 5 września 1947 roku o zakresie działania Ministra Leśnictwa, art.1, 2.

Dz.U., 1949, nr 63, poz. 510, Rozporządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 27 grudnia 1949 roku w sprawie organizacji i zakresu działania przedsiębiorstwa lasów państwowych, § 3. 5.

Dz.U., 1952, nr 44, poz. 300, Dekret z dnia 29 października 1952 roku o prawie łowieckim.

Dz.U., 1955, nr 18, poz. 107, Dekret z 18 kwietnia 1955 roku o zmianie dekretu o prawie łowieckim.

- Dz.U., 1955, nr 18, poz. 112, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1955 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele.
- Dz.U., 1957, nr 42, poz. 194, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 sierpnia 1957 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez dziki, jelenie i daniele.
- Dz.U., 1959, nr 36, poz. 226, Ustawa z dnia 17 czerwca 1959 roku o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim.
- Dz.U., 1960, nr 4, poz. 28, Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 grudnia 1959 roku w sprawie świadectw pochodzenia zwierzyny ubitej.
- Dz.U., 1974, nr 29, poz. 171, Rozporządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 12 lipca 1974 roku w sprawie świadectw pochodzenia zwierzyny.
- Dz.U., 1975, nr 28, poz. 146, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia 1975 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach przez dziki, łosie, jelenie i daniele.
- Dz.U., 1981, nr 19, poz. 94, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lipca 1981 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez dziki, łosie, jelenie i daniele.
- Dz.U., 1987, nr 34, poz. 189, paragraf 6, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 października 1987 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez niektóre gatunki zwierząt łownych.
- Dz.U., 1990, nr 31, poz. 182, Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 kwietnia 1990 roku w sprawie odszkodowań za szkody wyrządzone w uprawach i płonach rolnych przez niektóre gatunki zwierząt łownych.
- Dz.U., 1991, nr 101, poz. 444, Ustawa z dnia 28 września 1989 roku o lasach.
- Dz.U., 1995, nr 147, poz. 713, Ustawa z dnia 13 października 1995 roku – Prawo łowieckie.
- Dz.U., 1997, nr 35, poz. 215, Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z 4 kwietnia 1997 roku w sprawie szczegółowych zasad i warunków wykonywania polowania oraz obowiązku znakowania.
- Dz.U., 2000, nr 120, poz. 1268, Ustawa z dnia 22 grudnia 2000 roku o zmianie niektórych upoważnień ustawowych aktów normatywnych oraz zmianie niektórych ustaw, art. 58 pkt 6.
- Dz.U., 2002, nr 13, poz. 127, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 stycznia 2002 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad i warunków wykonywania polowania oraz obowiązku znakowania.
- Dz.U., 2005, nr 96, poz. 820, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 maja 2005 roku w sprawie sposobu wyceny oraz ewidencji trofeów łowieckich.
- MP, 1953, nr A-113, poz. 1479, Zarządzenie Ministra Leśnictwa z dnia 11 grudnia 1953 roku w sprawie zaliczenia poszczególnych terenów do bażantarni, zwierzyniców oraz rezerwatów.
- MP, 1960, nr 42, poz. 206, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 6 maja 1960 roku w sprawie ustalenia trybu i zasad opracowania łowieckiego planu hodowlanego

- MP, 1963, nr 85, poz. 413, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 4 listopada 1963 roku w sprawie ustalenia zasad i trybu opracowania łowieckiego planu hodowlanego.
- MP, 1966, nr 55, poz. 265, Zarządzenie Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 28 września 1966 roku w sprawie ustalenia trybu i zasad opracowania łowieckiego planu hodowlanego.
- Dz.U. Województwa Kieleckiego, 1997, nr 26, poz. 99, Rozporządzenie Wojewody Kieleckiego z dn. 24 czerwca 1997 roku.
- Kielecki Dziennik Wojewódzki, 1948, nr 10, poz. 68, Zarządzenie Dyrektora Lasów Państwowych Okręgu Radomskiego z 24 maja 1948 roku.

Artykuły i opracowania

- BILEWICZ M., 1954, *Na marginesie pokazu trofeów*, ŁP, nr 11, s. 7.
- BOHUSZ J., 1953, *Odstrzał zwierzyny płowej w bieżącym sezonie łowieckim*, ŁP, nr 10, s. 1–3.
- BRODA J., 2007, *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce 1918–2006*, t. 1–2, Warszawa.
- CHAŁUPKA W., 2015, *Inż. Feliks Antoni Osiński i odbudowa struktur polskiego leśnictwa w 1944 roku*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej”, nr 14, s. 35–53.
- Dział prawny*, 1955, ŁP, nr 7, s. 3.
- Dział urzędowy*, 1954, ŁP, nr 6, s. 2.
- DZIĘCIOŁOWSKI R., 1974, *XXI Zgromadzenie Ogólne Międzynarodowej Rady Łowiectwa i Ochrony Zwierzyny*, ŁP, nr 16, s. 4.
- FIEDLER Z., 1976, *Łowiectwo na Kielecczyźnie*, Kielce.
- FRANKIEWICZ E., 1954, *Dni lasu i ochrony przyrody*, ŁP, nr 4, s. 3–4.
- GESING R., 1962, *Kierunki polityki łowieckiej*, ŁP, nr 10, s. 2–3.
- GWIAZDOWICZ D.J., WIŚNIEWSKI J., 2013, *Polskie ekspozycje łowieckie*, Ośrodek Kultury Leśnej, Gołuchów, s. 243–244.
- JANICKI S., 2000, *Łowiectwo województwa kieleckiego w latach 1975–1998*, Kielce.
- JAROSZ J., 1961, *Myśliwi a odszkodowania*, ŁP, nr 15, s. 3–4.
- JASTRZĘBSKI J., LIPKO W., 1978, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa.
- KOWALSKI Z., 1952, *I Ogólnopolski Pokaz Trofeów Łowieckich*, ŁP, nr 5, s. 1–3.
- Kurs instruktazowy Referentów Łowiectwa*, 1953, ŁP, nr 6, s. 94–95.
- MADEJSKI S., 1950, *Ośrodki hodowlane zwierząt łownych*, ŁP, nr 1–2, s. 12–13.
- MIERNIK G., 2003, *Polacy wobec PRL. Strategie przystosowawcze*, Kielce, s. 184.
- MITKA A., 2009, *Hubertus 2008 w Kole Łowieckim nr 1 „Nida” w Pińczowie*, ŁŚ, nr 1, s. 28–30.
- MORAWSKI W., 1990, *Dlaczego Administracja Lasów Państwowych chce przejść łowiectwo?* ŁP, nr 3, s. 14–15, 29.
- MOROW K., *Historia łowiectwa w Polsce oraz zmiany legislacyjne w XX/XXI w.*, [w:] *Łowiectwo w Polsce w XXI w. – realia i oczekiwania*, t. 1, red. Stanisław Gorczyca, s. 144.
- MUĆKO M., 1973, *50 lat Polskiego Związku Łowieckiego*, ŁP, nr 6, s. 3.
- NABIAŁCZYK T., 1961, *O realizację uchwał Państwowej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 19, s. 6.

- NOWAK M.K., 2008, *Powstanie Koła Łowieckiego w Wodzisławiu w świetle historii łowiectwa w powiecie jędrzejowskim*, ŁŚ, nr 2, s. 90–91.
- NOWAK M.K., 2011, *Łowiectwo na ziemi pińczowskiej. Karta z dziejów myślistwa polskiego. Część I (1815–1945)*, Wodzisław–Kraków.
- NOWAK M.K., 2015, *OHZ „Bogucice” w latach 1945–1967*, ŁŚ, nr 4, s. 20–29.
- NOWAK M.K., 2017, *Przepisy o gospodarce łowieckiej w lasach rządowych Królestwa Polskiego w pierwszej połowie XIX w.*, SiMOKL, nr 16, s. 155–194.
- NOWAK M.K., 2017, *Zawiłe początki Koła Łowieckiego nr 3 w Pińczowie*, ŁŚ, nr 2(81), s. 90–98.
- Nowi ludzie polskiego łowiectwa*, 1952, ŁP, nr 3, s. 8–11.
- Obrady Naczelnej Rady Łowieckiej*, 1981, ŁP, nr 9–10, s. 3.
- ORTWEIN L., 1961, *Rola i zadania ośrodków hodowli zwierzyny płowej*, ŁP, nr 20, s. 5–6.
- OKARMA H., TOMEK A., 2008, *Łowiectwo*, Kraków.
- P.St., 1955, *Sprawa odszkodowań uregulowana*, ŁP, nr 5, s. 3.
- PASŁAWSKI T., 1952, *Planowanie łowieckie w lasach państwowych*, ŁP, nr 9, s. 3–4.
- PASŁAWSKI T., 1955, *Jeszcze o współpracy leśników z myśliwymi*, ŁP, nr 2, s. 3.
- PASŁAWSKI T., 1969, *Łowiectwo dla leśników i myśliwych*, wyd. V, Warszawa.
- PIASKOWSKI S., 1954, *Jeszcze jedno nasze zadanie*, ŁP, nr 11, s. 2.
- PIASKOWSKI S., 1955, *Liczy, które wiele mówią*, ŁP, nr 9, s. 2.
- PIASKOWSKI S., 1956, *Łowiectwo w 5-letnim planie*, ŁP, nr 1, s. 2.
- PIASKOWSKI S., 1956, *Nasza roczna gospodarka w cyfrach*, ŁP, nr 4, s. 2.
- PRĄDZYŃSKI A.D., 2017, *Trofeistyka narodowa*, BŁ, nr 12, s. 30–33.
- RADECKI W., 2014, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa, s. 87.
- RAKOCZY B., STEC R., WOŹNIAK A., 2014, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa, s. 463–504.
- ROSZKOWSKI W. (Andrzej Albert), 1989, *Najnowsza historia Polski, cz. III*, Warszawa, s. 652–660.
- STACHOWIAK I., 1974, *Kryteria odstrzału hodowlanego jeleni i saren*, ŁP, nr 16, s. 5, 12.
- STELIŃSKI J., 1955, *Kryteria odstrzału selekcyjnego*, ŁP, nr 8, s. 5–6.
- STELIŃSKI J., 1959, *Przed piętnastu laty*, ŁP, nr 14, s. 2–5.
- STĘPKOWSKI L., 2001, *Pińczów i ziemia pińczowska w podziałach administracyjnych XV–XX w.*, „Pińczowskie Spotkania Historyczne”, z. 4, s. 38.
- SZCZEPKOWSKI J.J., 1958, *Podręcznik nie tylko dla leśników*, ŁP, nr 9, s. 14.
- SZCZEPKOWSKI J.J., 1961, *Państwowa Rada Łowiecka inauguruje działalność*, ŁP, nr 6, s. 2.
- SZCZEPKOWSKI J.J., 1962, *Posiedzenie Państwowej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 11, s. 2.
- SZCZEPKOWSKI J.J., 1964, *Z obrad Naczelnej Rady Łowieckiej*, ŁP, nr 2, s. 2.
- THALER A., 1947, *Prawo łowieckie. Rozporządzenia wykonawcze. Orzecznictwo. Objasnienia. Przepisy związkowe. Wzory statutów i podań w sprawach łowieckich*, Wrocław.
- WIŚNIEWSKI G., 1990, *Czy potrzebne są nam sztuczne konflikty*, ŁP, nr 2, s. 5.
- WÓJCIK M., 2012, *Szkody łowieckie a odpowiedzialność dzierżawców i zarządców*, [w:] *Problemy współczesnego łowiectwa w Polsce*, red. D.J. Gwiazdowicz, Poznań.
- ZAREMBA M., 2003, *„Bigosowy socjalizm”. Dekada Gierka*, [w:] *Polacy wobec PRL Strategie przystosowawcze*, red. Grzegorz Miernik, Kielce, s. 184.

POLITYCZNE, PRAWNE I ORGANIZACYJNE UWARUNKOWANIA GOSPODARKI ŁOWIECKIEJ W LASACH PAŃSTWOWYCH NA PRZYKŁADZIE NADLEŚNICTWA PIŃCZÓW W LATACH 1945–2015, W ŚWIETLE ZACHOWANYCH ŹRÓDEŁ

Streszczenie

Korzystając ze źródeł, jakie zachowały się w archiwach państwowych, w Nadleśnictwie Pińczów, w zarządzie okręgowym PZŁ, kołach łowieckich i w zbiorach prywatnych, autor starał się ukazać cały szereg zależności, jakie istniały pomiędzy Lasami Państwowymi a gospodarką łowiecką w dość długim, bo siedemdziesięcioletnim okresie, w trakcie którego dochodziło do transformacji ustrojowych w Polsce. Na przykładzie jednostkowych zdarzeń, jakie zaistniały w historii Nadleśnictwa Pińczów, relacje pomiędzy łowiectwem a leśnictwem ukazane zostały na tle zmian następujących zarówno w Lasach Państwowych, jak i w Polskim Związku Łowieckim, który przez cały ten okres był podmiotem odpowiadającym za prowadzenie gospodarki łowieckiej w kraju. W artykule uwzględniona została także dynamika wynikająca z wydarzeń politycznych, które często miały decydujący wpływ na kierunek, w którym rozwijało się i leśnictwo, i łowiectwo. Opierając się na źródłach o charakterze regionalnym autor stara się pokazać nie tylko szerokie spektrum spraw, które pojawiały się na styku gospodarki łowieckiej i leśnictwa, ale również i ludzi zawsze będących podmiotami historii.

Słowa kluczowe: łowiectwo, leśnictwo, Lasy Państwowe, leśnicy, Nadleśnictwo Pińczów, Ministerstwo Leśnictwa, koła łowieckie, PZŁ, myśliwi, obwody łowieckie, szkody łowieckie, zwierzyzna łowna

POLITICAL, LEGAL AND ORGANISATIONAL ASPECTS OF HUNTING MANAGEMENT IN THE STATE FORESTS WITH REFERENCE TO THE EXAMPLE OF THE PIŃCZÓW FOREST DISTRICT OVER THE YEARS 1945–2015 IN THE LIGHT OF AVAILABLE SOURCE DOCUMENTS

S u m m a r y

Referring to available sources from the state archives, the Pińczów Forest District (Poland), from the regional office of the Polish Hunting Association (PZŁ), hunting district groups and from private collections, the author made an attempt to define a diversity of relationships between the State Forests and the hunting management within a period of nearly 70 years, witnessing major political and economic transformations in Poland. Recalling certain events in the history of the Pińczów Forest District, the relationships between the hunting and forest management are shown in the context of restructuring and transformations both in The State Forests National Forest Holding and in the Polish Hunting Association, responsible for the hunting management in Poland over that entire period of time. The paper addresses the issues relating to the dynamics of political events which had a major bearing on the directions and trends in hunting and

forestry. Basing on sources having a regional context, the authors attempts to show a broad spectrum of issues on the interface between the forest and hunting management, recalling also people involved in this history.

Keywords: hunting, forestry, The State Forests National Forest Holding, hunters, Pińczów Forest District, Ministry of Forestry, hunters associations, hunting districts, damage caused by hunting, wild game